

ของขวัญต้อนรับบขชความ ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ประจำปี ๒๕๖๘

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Arts and Culture Institute, Chiang Mai Rajaphat University

หนังสือรวมบทความด้านศิลปะและวัฒนธรรม ประจำปี 2568

บรรณาธิการ ปนัดดา ไตรคำนุช

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิโลบล วิมลสิทธิชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทร คำยอด	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วาทิต ธรรมเชื้อ	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์พิสุทธิลักษณ์ บุญโต	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

กองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิโลบล วิมลสิทธิชัย
อาจารย์ ดร.สุรสิงห์ แสงโสด
อาจารย์ ดร.ชุติวลัยุชน์ เสมมหาคักดี
อาจารย์สิริพร คีนมาเมือง
อาจารย์สมศักดิ์ พรหมจักร
อาจารย์นิชธิมา บุญเฉลียว
นางประไพ ปรีชา

เจ้าของและผู้จัดพิมพ์

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
202 ถนนช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300
E- mail: ilaccmru@gmail.com
Website: www.culture.cmru.ac.th

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

หนังสือรวมบทความด้านศิลปะและวัฒนธรรม ประจำปี ๒๕๖๘.-- เชียงใหม่ :
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2568.
78 หน้า

1. ศิลปวัฒนธรรม -- ไทย. I. ปศุณีย์ ฟิงพาเลิศ. II. ชื่อเรื่อง.

ISBN 978-616-94694-9-0

คำนำ

หนังสือรวมบทความด้านศิลปะและวัฒนธรรม ประจำปี 2568 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้ของคณาจารย์ นักศึกษา บุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และ เผยแพร่ความรู้สู่สังคม โดยทุกบทความได้ผ่านการพิจารณากลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยบทความวิจัย จำนวน 6 บทความ ได้แก่ บทความที่ 1 เรื่อง การสืบทอดวัฒนธรรมการฟ้อนเจิงและแนวทางสร้างสรรค์สู่การเป็น Soft Power ของท้องถิ่น บทความที่ 2 เรื่อง คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ บทความที่ 3 เรื่อง รูปแบบการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลครัวเรือน ตำบลหนองหอย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ บทความที่ 4 เรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวทางการท่องเที่ยวชุมชนยั่งยืน บ้านไร่กองขิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ บทความที่ 5 เรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และบทความสุดท้าย เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะ หมู่ ๖ บ้านไร่เปิง ตำบลชี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือรวมบทความด้านศิลปะและวัฒนธรรมฉบับนี้จะเป็นส่วนหนึ่งในการกระตุ้นความคิดและความต้องการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน จุดประกายความคิดการต่อยอดความคิดที่จะพัฒนาตนเองเป็นผู้สืบสานองค์ความรู้ของชุมชน ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ ส่งเสริม และสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อการสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้บนฐานภูมิปัญญา ขอขอบพระคุณผู้เขียนบทความ และผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพของบทความ อันจะนำไปสู่มาตรฐานทางวิชาการของหนังสือฉบับนี้

อาจารย์ ดร.ธรรศ ศิริรัตนบัลล์
ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สารบัญ

การสืบทอดวัฒนธรรมการพ่อน้จิง และแนวทางสร้างสรรค์สู่การเป็น Soft Power ของท้องถิ่น	1
ปกรณ์ พึ่งพาเลิศ ญาณิศาศา ศรีวิชัย นิชกานต์ สายถิ่น ทิพาพรรณ จันทรเรือง และ ศตวรรษ น้อยสุภาพ	
คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง	12
จังหวัดเชียงใหม่	
กษมา กันทาบุ ญัฐภาพร อินทะหลก ปพนสรรค์ เรือนสอน และ อริยกิตต์ ละเอียด	
รูปแบบการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลครัวเรือน ตำบลหนองหอย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่	24
จิณภัค นันทแก้ว พิรยา ยองจา จิรายุส ปัญโญ เขมวิกา เผ่าดี และ สิริการ เบ็งงามวงษ์	
รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวทางการท่องเที่ยวชุมชนยั่งยืน บ้านไร่กองขิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่	39
ณภัทร ตาเอ๋ย วรริศา อนุจร สุคนทิพย์ ไชยณรงค์ ปิยะพร ชัยนรัตน์ และ ประภัสสร สีหะวงษ์	
ผลกระทบของการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแกง ตำบลข้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	51
ธิญาดา เสาวภานิศากร ผกาสินี ชอบเลี้ยววรีนัฐิมน นวลแยง และ ธีรตลย์ ต๊ะวิกา	
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะ หมู่ที่ 6 บ้านไร่เปิง ตำบลชี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่	66
จันทรา จบเจินใจ ญัฐจินันท์ แพงคำใส พัชรี มะณีวรรณ์ ณิชชา ภิญโญจิต และ กชกร จันตะนารี	

การสืบทอดวัฒนธรรมการฟ้อนเจิง
และแนวทางสร้างสรรค์สู่การเป็น Soft Power ของท้องถิ่น

Transmission of Cultural Heritage of Fon Jerng Dance
and Guidelines for Developing Local Soft Power

ปศนีย์ พึ่งพาเลิศ ญาณิศา ศรีวิชัย นิชกานต์ สายถิ่น
ทิพาวรรณ จันทรเรือง และศตวรรษ น้อยสุภาพ

Patsanee Phuengpaloed Yanisa Sriwichai Nichakan Saithin
Tippawan Junrueang and Sattawat Noisupap

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Chiang Mai Rajabhat University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมการฟ้อนเจิงของชาวล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมการฟ้อนเจิงของชาวล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการฟ้อนเจิงของชาวล้านนาอย่างสร้างสรรค์สู่การเป็นซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูและลูกศิษย์ บ้านสล่าเจิง บ้านสล่ากองหวาน ชมรมรักดาบโองเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 14 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์

ผลการศึกษาพบว่า ฟ้อนเจิงมีต้นกำเนิดจากศิลปะการต่อสู้ของนักรบล้านนาในอดีต ถ่ายทอดผ่านครูสู่ศิษย์ และมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา ฟ้อนเจิงถูกใช้ในพิธีบูชาครู งานบุญ และเทศกาลสำคัญของล้านนา องค์ประกอบหลักของฟ้อนเจิง ได้แก่ ท่ารำที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะการต่อสู้ ดนตรีพื้นเมือง เช่น กลองสะบัดชัย และเครื่องแต่งกายที่สะท้อนอัตลักษณ์ของล้านนา ในปัจจุบันฟ้อนเจิงได้มีการปรับตัวจากศิลปะการต่อสู้ให้เป็นการแสดงที่เน้นความสวยงามมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ฟ้อนเจิงยังคงได้รับการอนุรักษ์ผ่านสถาบันการศึกษา ศูนย์วัฒนธรรม และกลุ่มอนุรักษ์ โดยมีการนำไปใช้ในกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวและการแสดงทางวัฒนธรรม แนวทางการพัฒนาฟ้อนเจิงสู่การเป็นซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) ของจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ การผสมผสานฟ้อนเจิงกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การใช้เทคโนโลยีและสื่อออนไลน์ในการเผยแพร่ การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน รวมถึงการสอนฟ้อนเจิงในสถานศึกษา การอนุรักษ์และพัฒนาฟ้อนเจิงให้คงอยู่ได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมของเยาวชนรุ่นใหม่ เพื่อให้ฟ้อนเจิงยังคงเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนวัฒนธรรมล้านนา และสามารถเป็นซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) ที่ช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไปสู่ระดับโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ฟ้อนเจิง, การอนุรักษ์, ซอฟต์พาวเวอร์

Abstract

This research aims to: 1) study the culture of Fon Jerng among the Lanna people in Chiang Mai Province, 2) examine the continuity of Fon Jerng culture within the Lanna community in Chiang Mai Province, and 3) propose creative development approaches for Fon Jerng to become a form of soft power in Chiang Mai. The sample group consists of 13 individuals, including teachers and students from Baan Sala Jerng, Baan Sala Kong Wan, and the Sword-Loving Club at the Lanna Wisdom Preservation School, Wat Ket Subdistrict, Mueang District, Chiang Mai Province.

The research employed a qualitative method, utilizing interviews to collect data from the sample group. Findings indicate that tourism has contributed to greater unity and cooperation within the community. The key elements of Fon Jerng include dance movements influenced by martial arts, traditional music such as the klong sabatchai drum, and costumes that reflect Lanna identity. In modern times, Fon Jerng has evolved from a martial art into a performance art that emphasizes aesthetic appeal. Nevertheless, it continues to be preserved through educational institutions, cultural centers, and conservation groups, as is in increasingly integration into tourism and cultural performances. Development strategies for establishing Fon Jerng as a form of soft power for Chiang Mai include integrating it into cultural tourism, utilizing technology and online media for promotion, securing support from both government and private sectors, and incorporating Fon Jerng into school curricula. The preservation and development of Fon Jerng require collaboration among local communities, relevant organizations, and the active participation from younger generations. This collective effort will ensure that Fon Jerng remains a distinctive representation of Lanna culture and serves as an effective soft power tool for promoting Thai culture on the international stage.

Keywords: Fon Jerng, Preservation, Soft Power

บทนำ

เจิง เป็นศิลปะการต่อสู้ของชาวล้านนา คำว่า “เจิง” มีความหมายเหมือน “เชิง” ในภาคกลาง ซึ่งหมายถึง การต่อสู้หรือขึ้นเชิงมักแสดงในงานประเพณีภาคเหนือ เช่น งานบวชลูกแก้ว การพ่อนเจิงเป็นการแสดงท่าทางต่อสู้ ด้วยมือเปล่าหรือใช้อาวุธประกอบกับจังหวะกลอง เช่น กลองแซะ กลองสะบัดชัย เป็นต้น โดยการพ่อนประกอบอาวุธ จะเรียกตามชื่อของอาวุธ เช่น พ่อนดาบ พ่อนไม้ซ้อน พ่อนหอก พ่อนเจิงมือเปล่า มักดำเนินร่วมกับ การตบมะผาบ ซึ่งเป็นการตบสวนต่าง ๆ ของร่างกายให้เกิดเสียงตามความเชื่อว่า จะทำให้คงกระพัน ปัจจุบัน การพ่อนเจิงได้มีรูปแบบท่าซุ่มได้ยากแต่ยังมีการพ่อนดาบที่นิยมในงานบุญ (ปิยมาศ มาวงศ์, 2562)

พ่อนเจิงเป็นศิลปะการแสดงที่มีรูปแบบชัดเจนและเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมชาวล้านนา พ่อนเจิงได้รับ อิทธิพลจากวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวล้านนา โดยถ่ายทอดผ่านองค์ประกอบหลักอย่างดนตรี วรรณกรรม และนาฏศิลป์ การพ่อนเจิงยังเป็นต้นแบบของพ่อนประเภทต่าง ๆ เช่น พ่อนสาวไหม พ่อนกายลาย และพ่อนเล็บ ที่ล้วนพัฒนามาจากแม่ลายของพ่อนเจิง ศูนย์สืบสานนาฏชาวล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ ก่อตั้งขึ้นเพื่อถ่ายทอดศิลปะ การพ่อนชาวล้านนาจากปราชญ์ท้องถิ่นสู่เยาวชน รวมถึงศิลปะการพ่อนประเภทต่าง ๆ ดนตรีพื้นบ้าน และความรู้ท้องถิ่น เพื่ออนุรักษ์ศิลปะแขนงนี้ไม่ให้สูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย การศึกษาและอนุรักษ์พ่อนเจิงชาวล้านนา โดยได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะพื้นถิ่นชาวล้านนาและมีการออกแบบหลักสูตร การเรียนรู้ในสถาบันนาฏศิลป์ชาวล้านนา เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และบริบททางวัฒนธรรมของชาวล้านนา จึงทำให้ศิลปะการพ่อนเจิงยังคงเป็นส่วนหนึ่ง ของการถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น (คณิงนุช พรหมนุชานนท์, 2556)

สำหรับการเรียนพ่อนเจิง ผู้เรียนจะต้องหามือจันทิเป็นวันอุดมฤกษ์ เพื่อไปขอเรียนกับครู ที่มีความสามารถ โดยต้องมีการขึ้นขันหรือการจัดเครื่องคารวะ คือกรวยดอกไม้ ธูปเทียน พลู หมาก ข้าวเปลือก ข้าวสาร สุรา ผ้าขาว ผ้าแดง กล้วย อ้อย มะพร้าว และค่าครูตามกำหนด ครูบางท่านอาจเสี่ยงทายโดยให้ผู้จะสมัคร เป็นศิษย์นำไก่ไปคนละตัว ครูเจิง คือ ผู้สอนพ่อนเจิงจะชั่งวงกลมที่ลานบ้านแล้วเชือดคอไก่และโยนลงในวงนั้น หากไก่ ของผู้ใดได้ออกไปตายนอกเขตวงกลม ถือว่าผีครูไม่อนุญาตให้เรียนและหากเรียนจนสำเร็จแล้ว ครูเจิงอนุญาตให้นำ วิชาไปใช้ได้เรียกว่า ปลดขันตั้ง โดยทำพิธียกขันตั้ง คือ พานเครื่องสักการะจากหิ้งผีครู แจกธูปเทียนดอกไม้ในพาน ให้แก่ศิษย์ ถือเป็นเสร็จพิธี ท่าทางที่ใช้ในการแสดงอย่างมีชั้นเชิง มีทั้งท่าทางที่เป็นการร้ายรำตามกระบวนท่าต่าง ๆ ตามแบบแผนที่แสดงออกถึงศิลปะในการต่อสู้ หรือเพื่อใช้ในการแสดงโดยท่ารำ มีทั้งที่เป็นหลักสากลหรือท่ารำ ของแต่ละคนใช้ความสามารถในการแสดงเฉพาะตัว พลิก แพลง ดัดแปลง และประยุกต์ให้ดูสวยงาม ทั้งนี้สามารถ พ่อนโดยปราศจากอาวุธหรือประกอบอาวุธ เช่น หอก ดาบ และไม้ค้อน เป็นต้น (ธีรบุลย์ มิตรมโนชัย, 2564)

ในยุคสมัยใหม่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างหลากหลายและเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิมถูกปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคม “เจิง” ซึ่งเป็นอีกหนึ่งประเพณีวัฒนธรรมจึงเปลี่ยนแปลงให้เป็นการแสดงพ็อนรำ และพบว่าการพ็อนเจิงจะปรากฏในงานประเพณีที่สำคัญเท่านั้น ที่สำคัญคือคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ไม่รู้จักรูปการแสดงพ็อนเจิง ด้วยเหตุนี้การศึกษาเกี่ยวกับการพ็อนเจิงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยเฉพาะการพ็อนเจิงที่เคยใช้เป็นวิธีการป้องกันตัวจนถึงปัจจุบัน โดยมุ่งศึกษาวัฒนธรรมการพ็อนเจิงของชาวล้านนาในจังหวัดเชียงใหม่ การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมการพ็อนเจิงของชาวล้านนาจังหวัดเชียงใหม่ และนำเสนอแนวทางการพัฒนาของการพ็อนเจิงชาวล้านนาอย่างสร้างสรรค์สู่การเป็นซอฟท์พาวเวอร์ (Soft Power) ในยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมการพ็อนเจิงของชาวล้านนา จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมการพ็อนเจิงของชาวล้านนา จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการพ็อนเจิงของชาวล้านนาอย่างสร้างสรรค์สู่การเป็น Soft Power จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งเน้นการทำความเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ จากมุมมองของผู้เกี่ยวข้อง โดยเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกที่สะท้อนความเชื่อ ความคิดเห็น และความเข้าใจของกลุ่มคนที่ศึกษา เพื่อต้องการเจาะลึกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นและแนวทางการพัฒนาการพ็อนเจิงให้เป็นซอฟท์พาวเวอร์ (Soft Power) ของจังหวัดเชียงใหม่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ กลุ่มครูและนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการพ็อนเจิงในโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ประกอบด้วย กลุ่มบ้านสล่าเจิง กลุ่มบ้านสล่ากองหวาน และชมรมคนรักดาบ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย ตัวแทนกลุ่มบ้านสล่าเจิง คือ ครูศรัณ สุวรรณโชติ และตัวแทนลูกศิษย์ 3 คน ตัวแทนกลุ่มบ้านสล่ากองหวาน คือ ครูสุทัศน์ สินธพทอง และตัวแทนลูกศิษย์ 2 คน ตัวแทนกลุ่มชมรมรักดาบ คือ ครูพรชัย ต๋วยคง และตัวแทนลูกศิษย์ 2 คน พระอาจารย์เมธี กัญจนวโส (พรหมแก้ว) เจ้าอาวาสวัดม่วงกอน อาจารย์ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ ประธานมูลนิธิ โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญา ล้านนา ธิติณัฏดา จินาจันทร์ นักวิชาการ และ สมพงษ์ คำสาย นักศึกษา รวมทั้งสิ้น 14 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการสืบทอดวัฒนธรรม การท่องเที่ยวและแนวทางสร้างสรรค์สู่การเป็นซอฟต์แวร์ (Soft Power) ของท้องถิ่น และเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการเตรียมคำถาม การจดบันทึก และการบันทึกเสียงสัมภาษณ์ของบุคลากร และนักเรียน ที่มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม การท่องเที่ยวที่ไฮโซเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ต้นกำเนิดของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของชาวล้านนา จังหวัดเชียงใหม่

ส่วนที่ 3 การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของชาวล้านนา จังหวัดเชียงใหม่

ส่วนที่ 4 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชาวล้านนาอย่างสร้างสรรค์สู่การเป็นซอฟต์แวร์ (Soft Power)

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้ อ่านเรื่องราวจากการจดบันทึกและการสัมภาษณ์ทั้งหมดจนผู้วิจัยเข้าใจเรื่องราวชัดเจน เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงของข้อมูล และให้รหัสข้อมูล คัดแยกข้อมูลรหัสเดียวกันมาอยู่ที่เดียวกัน แล้วอ่านซ้ำไปมาเพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลในแต่ละหมวดหมู่ จากนั้นเขียนประมวลความตามข้อมูลนั้น ๆ โดยยกประโยคคำพูด ของแต่ละคนที่เกี่ยวข้องวางเรียงแล้ว ลงรหัสตามประเด็นย่อยที่พบ (Sub code) เรียบเรียงประมวลเรื่องราวตามหมวดหมู่ย่อย ๆ ภายใต้รหัสที่กำหนดไว้ และสรุปประมวลความโดยใช้ภาษาวិชาการในการอธิบายเรื่องราวดังกล่าวให้ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด คัดเลือก ประโยคคำพูดที่ยืนยันข้อสรุปได้ชัดเจนที่สุดมาประกอบ

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสืบทอดวัฒนธรรมการท่องเที่ยวและแนวทางสร้างสรรค์สู่การเป็นซอฟต์แวร์ (Soft Power) ของท้องถิ่น สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

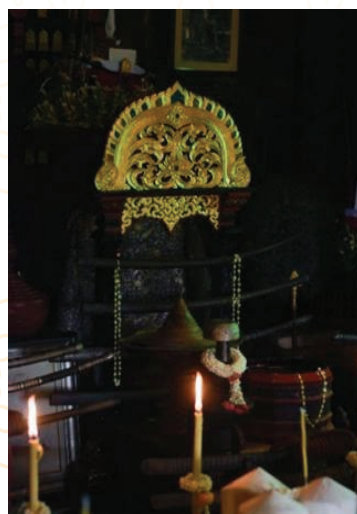
1) วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของชาวล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศิลปะการต่อสู้ที่มีรากฐานจากนักรบล้านนามีการใช้ดาบ ง้าว ไม้พลอง และโล่เป็นอาวุธหลักในการฝึกฝน ศิลปะการป้องกันนี้ไม่ได้เป็นเพียงทักษะการป้องกันตัว แต่ยังเป็นการแสดงออกถึงความกล้าหาญและจิตวิญญาณของนักรบล้านนา นอกจากนี้ การท่องเที่ยว ยังมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อของชาวล้านนา เช่น พิธีไหว้ครูและพิธีกรรมบูชาเสาอินทขิล ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการต่อสู้กับวัฒนธรรมท้องถิ่น ปัจจุบันการท่องเที่ยวได้มีการพัฒนาจากศิลปะการต่อสู้เป็นศิลปะการแสดงที่ได้รับการอนุรักษ์และถ่ายทอดผ่านสถาบันการศึกษา กลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรม และงานแสดงในเทศกาลสำคัญ อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวบางสายที่สืบทอดในรูปแบบดั้งเดิมเริ่มลดลง เนื่องจากวิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนแปลงไป

2) การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมการพ้อนเจิงของชาวล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ แม้ว่าพ้อนเจิงจะยังคงมีบทบาทในงานบุญและพิธีกรรมของชาวล้านนา แต่พบว่าการถ่ายทอดผ่านครอบครัวและวัดลดลงอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวิถีชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม มีแนวโน้มว่าการสืบทอดพ้อนเจิงผ่านระบบการศึกษา และแพลตฟอร์มดิจิทัลมีเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ การส่งเสริมพ้อนเจิงให้เป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ยังเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้ศิลปะแขนงนี้ยังคงอยู่ในสังคมล้านนา

3) แนวทางการพัฒนาการพ้อนเจิงชาวล้านนาอย่างสร้างสรรค์สู่การเป็นซอฟต์แวร์ (Soft Power) จะต้องบูรณาการการพ้อนเจิงให้เข้ากับเศรษฐกิจสร้างสรรค์และอุตสาหกรรมบันเทิง เช่น การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการพ้อนเจิงผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล YouTube TikTok ฯลฯ เป็นต้น รวมถึงการบรรจุพ้อนเจิงเป็นหลักสูตรการศึกษาด้านวัฒนธรรมเพื่อเผยแพร่ไปสู่คนรุ่นใหม่ การจัดแสดงพ้อนเจิงในเทศกาลระดับชาติและนานาชาติ และการส่งเสริมให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ภาพที่ 1 การพ้อนเจิงโดยใช้มือเปล่าและการใช้อุปกรณ์

ภาพที่ 2 โต๊ะหมูปูชา แสดงความเคารพต่อผู้สืบทอด

สรุปและอภิปรายผล

1) วัฒนธรรมการฟ้อนเจิงของชาวล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศิลปะการต่อสู้ที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาและสะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางนาฏศิลป์และศิลปวัฒนธรรมของชาวล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งศิลปะนี้ไม่เพียงแต่เป็นทักษะการป้องกันตัว แต่ยังมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อของชุมชน เช่น พิธีไหว้ครูและพิธีบูชาเสาอินทขิล ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการเคารพต่อครูบาอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษาผู้ฝึกฝนศิลปะนี้ การฟ้อนเจิงเป็นทั้งมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการแสดงทางนาฏศิลป์ที่มีความสำคัญต่ออัตลักษณ์ของชาวล้านนา ในยุคปัจจุบัน การสืบทอดฟ้อนเจิงในรูปแบบดั้งเดิมเริ่มลดลง เนื่องจากวิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนแปลงไป ทำให้การอนุรักษ์ฟ้อนเจิงต้องปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมที่เปลี่ยนไป สอดคล้องกับแนวคิดนาฏศิลป์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ของ ประเวศ วะสี (2536, อ้างถึงใน สุทธิรา แก้วมณี, 2555) ซึ่งเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนสะสมจากประสบการณ์และสภาพแวดล้อม โดยฟ้อนเจิงเป็นตัวอย่างที่ดีของการถ่ายทอดวัฒนธรรมและความเชื่อจากรุ่นสู่รุ่น ฟ้อนเจิงไม่เพียงเป็นศิลปะการแสดงหรือการต่อสู้ แต่ยังแฝงด้วยอัตลักษณ์และจิตวิญญาณของชุมชนล้านนา เช่น การบูชาครูและพิธีกรรมต่าง ๆ การสืบทอดฟ้อนเจิงจึงไม่ได้เป็นแค่การเรียนรู้ท่วงท่าและจังหวะเท่านั้น แต่ยังเป็นการส่งต่อองค์ความรู้และแนวคิดที่ช่วยสร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น การดูแลและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงสำคัญมาก เพราะไม่เพียงแต่รักษาทักษะ แต่ยังรักษาคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชุมชน และช่วยรักษาความเชื่อมโยงระหว่างคนในชุมชนกับอัตลักษณ์ของพวกเขาตน เป็นการส่งต่อมรดกที่มีคุณค่าให้กับสังคมและประเทศชาติในอนาคต สอดคล้องกับ สุนิษา สุทิน (2565) ในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านศิลปการแสดงเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยศิลปะการแสดงของจังหวัดเชียงใหม่หรือการแสดงล้านนาเป็นศิลปะที่มีเอกลักษณ์ โดยเกิดขึ้นจากความรู้ความสามารถและภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน เช่นเดียวกับ รุจพร ประชาเดชสุวรรณ (2544) ในงานวิจัยเรื่อง พลวัตของศิลปะการแสดงพื้นเมือง: การปรับตัวของนาฏศิลป์พื้นบ้าน ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พบว่าการอนุรักษ์นาฏศิลป์พื้นบ้านต้องอาศัยการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง แนวทางนี้สามารถนำมาใช้กับการฟ้อนเจิงเพื่อให้ยังคงดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน นอกจากนี้ การอนุรักษ์ฟ้อนเจิงให้คงอยู่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากครูเจิง ชุมชน วัด และหน่วยงานด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้ศิลปะนี้สามารถสืบทอดไปยังคนรุ่นหลังได้อย่างยั่งยืน โดยยังคงรักษาแก่นแท้ของวัฒนธรรมล้านนาไว้

2) การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมการฟ้อนเจิงของชาวล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ ยังคงมีบทบาทในพิธีกรรมและงานบุญของชาวล้านนา แต่รูปแบบของการสืบทอดวัฒนธรรมเริ่มเปลี่ยนไปจากเดิม มาสู่การเรียนรู้ผ่านระบบการศึกษาและสื่อดิจิทัล สะท้อนการปรับตัวของวัฒนธรรมเพื่อให้ยังคงอยู่ได้ในสังคมสมัยใหม่ เช่น การแสดงในงานอีเวนต์ การแข่งขันกีฬา และการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ เป็นวิธีการที่ช่วยให้ฟ้อนเจิงยังคงดำรงอยู่ต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม (Cultural adaptation) ของ Clifford Geertz (1973, อ้างถึงใน สุวลักษณ์ อมะวัลย์, 2554) อธิบายว่า วัฒนธรรมมีลักษณะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามยุคสมัย

โดยไม่จำเป็นต้องสูญหายไป เพียงแต่ต้องมีการปรับตัวให้เหมาะสมกับบริบทปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สนั่น ธรรมธิ (2537) เรื่อง พ็อนเจิง: นาฏกรรมแห่งล้านนา ระบุว่าพ็อนเจิงเป็นนาฏกรรมที่สะท้อนรูปแบบ ศิลปวัฒนธรรมของชาวล้านนา โดยนำศิลปะการป้องกันตัวมาแสดงในรูปแบบการพ็อนที่มีลีลาและชั้นเชิงเฉพาะตัว งานวิจัยนี้เน้นให้เห็นว่าพ็อนเจิงไม่ได้เป็นเพียงการต่อสู้ แต่เป็นศิลปะที่ผสมผสานความงาม ความเชื่อ และพิธีกรรม เข้าด้วยกัน และยังสามารถใช้เป็นสื่อกลางในการแสดงอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมล้านนาให้เป็นที่รู้จักในระดับสากล นอกจากนี้ งานวิจัยของ วิชาญ สุขสมบูรณ์ (2545) เรื่องกระบวนการถ่ายทอดศิลปะการต่อสู้พื้นบ้านล้านนา ในอดีตมักอยู่ในบริบทของครอบครัวและวัด โดยมีครูบาอาจารย์และปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ แต่ในปัจจุบันช่องทางการถ่ายทอดเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่สถาบันการศึกษาและกลุ่มอนุรักษ์ศิลปะการแสดงที่ใช้ เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลเป็นเครื่องมือหลักในการถ่ายทอดองค์ความรู้ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ คณิเทพ ปิตุภูมิภาค (2558) เรื่อง การใช้พ็อนเจิงเป็นสื่อการเรียนรู้ในระบบการศึกษา ด้วยการบรรจุพ็อนเจิงในหลักสูตร การเรียนการสอนด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านของภาคเหนือสามารถช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชุมชนมากขึ้น การใช้พ็อนเจิงในการเรียนการสอนยังช่วยพัฒนาทักษะด้านร่างกาย ความมีระเบียบวินัย และส่งเสริมความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

3) แนวทางการพัฒนาการพ็อนเจิงของชาวล้านนาอย่างสร้างสรรค์สู่การเป็นซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) ด้วยการผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมร่วมสมัย เช่น การแสดงร่วมกับดนตรีสมัยใหม่ การดัดแปลงพ็อนเจิง เป็นรูปแบบศิลปะการต่อสู้ในภาพยนตร์และวิดีโอเกม รวมถึงการนำพ็อนเจิงไปเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบ แฟชั่นและเครื่องประดับที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ล้านนา สอดคล้องกับแนวคิดซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) ของ Joseph Nye (1990, อ้างถึงใน วรากรณ์ สามโกเศศ, 2561) ที่อธิบายว่า อำนาจเชิงวัฒนธรรมสามารถนำไปใช้ เป็นเครื่องมือสร้างอิทธิพลและดึงดูดความสนใจจากต่างประเทศได้โดยไม่ต้องใช้กำลัง เป็นแนวทางที่สามารถช่วย เผยแพร่วัฒนธรรมพ็อนเจิงให้ได้รับการยอมรับในระดับสากล โดยต้องอาศัยเครื่องมือทางวัฒนธรรม ค่านิยม ทางการเมือง และนโยบายต่างประเทศ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อสิ ม้ามณี (2555) เรื่อง Soft Power กับการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์และกระตุ้นเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ โดยการส่งออกวัฒนธรรมผ่านศิลปะแขนงต่าง ๆ เช่น ดนตรี ภาพยนตร์ และการแสดงพื้นเมือง สามารถ ช่วยเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ จากงานวิจัยของ เตชสิทธิ์ รัศมีวงศ์พร (2562) เรื่อง ความเป็นไปได้ของการใช้ศิลปะการต่อสู้แบบดั้งเดิมเป็นซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) ด้วยการแสดงพ็อนดาบ อันเป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของผู้ชายชาวไทยใหญ่ โดยมีการปรับเปลี่ยนมาเป็นการแสดงนาฏศิลป์ในงานบุญ และประเพณีของชุมชน แสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้ศิลปะพื้นเมืองให้เข้ากับยุคสมัยสามารถช่วยเพิ่มมูลค่า ทางวัฒนธรรมได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. ผลจากการศึกษาวัฒนธรรมการฟ้อนเจิงของชาวล้านนา ช่วยส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับฟ้อนเจิง และสามารถนำไปใช้พัฒนาหลักสูตรหรือกิจกรรมทางการศึกษาที่ช่วยให้ศิลปะแขนงนี้ได้รับการสืบทอดและเผยแพร่ได้มากขึ้น
2. ผลจากการศึกษาการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมการฟ้อนเจิงของชาวล้านนา ช่วยเป็นแนวทางในการรักษาและสืบสานฟ้อนเจิงให้คงอยู่ในสังคม ผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรมและการถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่
3. ผลจากการศึกษาแนวทางในการพัฒนาการฟ้อนเจิงชาวล้านนาอย่างสร้างสรรค์สู่การเป็นซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) สามารถนำไปใช้พัฒนาฟ้อนเจิงให้เป็น Soft Power โดยใช้สื่อดิจิทัลและกิจกรรมสร้างสรรค์ในการเผยแพร่และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการขยายขอบเขตการศึกษาวัฒนธรรมฟ้อนเจิงในพื้นที่ต่าง ๆ ของภาคเหนือ เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงภาพรวมและความหลากหลายของการแสดงฟ้อนเจิงได้ในแต่ละท้องถิ่น
2. ผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของฟ้อนเจิงในการอนุรักษ์วัฒนธรรมล้านนา และเป็นเครื่องมือในการรักษาเอกลักษณ์ท้องถิ่น ในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวและส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นผ่านทางฟ้อนเจิงและพัฒนาศิลปะการแสดง
3. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรยกระดับการแสดงฟ้อนเจิงให้เป็นเครื่องมือในการสร้างซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) โดยการนำไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เทศกาลหรือการแสดงในระดับสากล เพื่อเป็นที่รู้จักและเข้าถึงผู้คนในวงกว้างได้มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- คณิตเทพ ปิตุภูมิภาค (2558). อัตลักษณ์ครุตนตรีพื้นเมืองเหนือ: กรณีศึกษา พ่อครูมานพ ยาระณะ พ่อครูอ่อนเรือน หงส์ทอง และครูบุญยั้ง กันธวงค์. *วารสารวิจิตรศิลป์*, 6(2), 138-169.
- คณินนุช พรหมนุชานนท์ (2556). การศึกษาฟ้อนเจิงสู่การออกแบบศูนย์สืบสานนาฏล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เดชสิทธิ์ รัศมีวงศ์พร (2562). การศึกษานาฏศิลป์เพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่น: กรณีศึกษาฟ้อนดาบและวิธีชุมชนของชาวไทใหญ่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*, 13(2), 20-32.
- ธีรบุญย์ มิตรมโนชัย. (2564). วัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวล้านนาไทย เรื่อง ฟ้อนเจิง. สืบค้นจาก <https://www.finearts.go.th/chiangmailibrary/view/26655-%>

- ปิยมาศ มawangค์. (2562). ฟ้อนเจิง: วัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวล้านนาไทย. *วารสารฟ้าเหนือ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 10(2), 66-79.
- รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์. (2544). เรื่อง พลวัตของศิลปะการแสดงพื้นเมือง: การปรับตัวของนาฏศิลป์พื้นบ้านต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. สืบค้นจาก <https://chatgpt.com/c/67e20d9e-df28-8012-96af-5ea14c3bdc03>
- วิชาญ สุขสมบูรณ์. (2545). กระบวนการถ่ายทอดศิลปะการต่อสู้พื้นบ้านล้านนา. สืบค้นจาก https://archive.lib.cmu.ac.th/full/T/2560/is91160napatc_app.pdf
- วารกรณ์ สามโกเศศ. (2561). ซอฟต์แวร์เวอร์ชันของไทย. *กรุงเทพธุรกิจ*. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/columnist/1019797>
- สนั่น ธรรมธิ. (2537). ฟ้อนเจิง: นาฏกรรมแห่งล้านนา. สืบค้นจาก <https://www.finearts.go.th> [chiangmailibrary/view/26655-องค์ความรู้---วัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวล้านนาไทย-เรื่อง-ฟ้อนเจิง](mailto:chiangmailibrary@view/26655-องค์ความรู้---วัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวล้านนาไทย-เรื่อง-ฟ้อนเจิง)
- สุทธิรา แก้วมณี (2555). การบูรณาการหลักสูตรดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้านโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทของโรงเรียนวัดร่องอ้อ (วิทยานิพนธ์). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุนิษา สุกิน (2565). การสร้างสรรค์การแสดง ชุด ฟ้อนหนึ่งศตวรรษ เพชรราชภัฏเชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
- สุวลักษณ์ อะมะวัลย์ (2554). บทวิจารณ์หนังสือ “ธรรมชาติกับวัฒนธรรม และสังคมไทยในกระแสโลกาภิวัตน์”. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน*, 7(2), 72-83.
- อสิ ม้ามณี. (2555). การใช้ Soft Power ในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: กรณีศึกษาการดำเนินการของทิมประเทศไทยในเนปาล. ใน รายงานการศึกษาค้นคว้าส่วนบุคคล (Individual Study), หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 4 สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ.

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง
อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

The Quality of Life of the Elderly in Ban Luang Subdistrict,
Chom Thong District, Chiang Mai Province

กษมา กันทาปุ ณัฐฐาพร อินทะหลุก ปพนสรร์ค เรือนสอน และ อริยกิตต์ ละเอียด

Kasama kantapu Natthaporn Inthaloek Paponsun Ruanson
and Ariyakit laaiad

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Chiang Mai Rajabhat University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 341 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เพื่อหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการกระจายตัวของข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ช่วงอายุ 75-79 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา สถานภาพสมรส (อยู่ด้วยกัน) ประกอบอาชีพเกษตรกรรม สมาชิกที่อาศัยในครอบครัวมีจำนวน 5 คน อาศัยอยู่กับลูกหลานและบุคคลที่สามารถพึ่งพาได้ คือ ลูกหลาน คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง ประเด็นด้านเศรษฐกิจในภาพรวมอยู่ในระดับมากคิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในการได้รับเงินสวัสดิการของรัฐ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.73 ประเด็นด้านสังคมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ดี คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.77 ประเด็นด้านจิตใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 ผู้สูงอายุมีความจำที่ดี คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 ประเด็นด้านสุขภาพอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 ผู้สูงอายุมีความพอใจกับการเข้าตรวจสุขภาพประจำปี คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 สภาพแวดล้อมทำให้เกิดความสบายใจ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 แนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง ประเด็นด้านร่างกายในภาพรวมอยู่ระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.45 โดยเทศบาลมีเจ้าหน้าที่ออกตรวจสุขภาพผู้สูงอายุเป็นประจำ มีค่าเฉลี่ย 4.27 ด้านจิตใจในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.37 เทศบาลจัดให้มีเจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษาทางด้านจิตวิทยา โดยเฉพาะความเครียดและปัญหาชีวิตของผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ย 3.73 ด้านสภาพแวดล้อมโดยภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.24 เทศบาลจัดสถานที่และอุปกรณ์สำหรับฝึกทักษะต่าง ๆ ในการทำกิจกรรมเวลาว่าง มีค่าเฉลี่ย 3.67 ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ในภาพรวมอยู่ระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.48 โดยเทศบาลสนับสนุนโครงการให้กลุ่มผู้สูงอายุทำกิจกรรมร่วมกัน มีค่าเฉลี่ย 3.33

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ, คุณภาพชีวิต, ตำบลบ้านหลวง

Abstract

This research aims to 1) study the quality of life of the elderly in Ban Luang Subdistrict Municipality, Chom Thong District, Chiang Mai Province, and 2) explore ways to promote the quality of life of the elderly in this area. The study sample consisted of 341 elderly individuals living in Ban Luang Subdistrict Municipality, Chom Thong District, Chiang Mai Province. Data were analyzed using descriptive statistics to calculate means, standard deviations, and frequency distributions.

The study found that most elderly participants in Ban Luang Subdistrict Municipality, Chom Thong District, Chiang Mai Province, were female, aged between 75 and 79 years, and had completed primary education. The majority were married and living with their spouses. Most were engaged in agricultural occupations and lived in households with an average of five family members. The elderly predominantly lived with and relied on their children and grandchildren for support. The analysis of their quality of life revealed that overall well-being was at a high level across all dimensions. Economic well-being received a high average score of 3.81, with particularly high satisfaction regarding government welfare, which scored 4.73. Social well-being was also rated highly, with an average score of 4.14, and the elderly reported a good standard of living, reflected in an even higher average score of 4.77. Mental well-being showed similarly positive results, with a high average score of 4.20, supported by strong memory retention among the elderly, which scored 4.48. Health well-being was rated at a high level as well, with an average score of 3.56, and satisfaction with annual health check-ups received a score of 4.45. Environmental well-being received a high rating of 3.75, with the comfort of the environment rated at 3.99. In terms of strategies for promoting the quality of life of the elderly, the study found that physical well-being continued to be high, with an average score of 3.45, and regular health check-ups provided by municipal officials were rated at 4.27. Mental well-being was rated at a moderate level, with an average score of 3.37, and the psychological counseling services offered, particularly for stress and life problems, were rated 3.73. Environmental well-being in this context received a moderate score of 3.24, while the municipality's efforts to provide space and equipment for skill development and leisure activities were rated at 3.67. Social relationships remained strong, with a high average score of 3.48, and group activities supported by

the municipality were rated at 3.33. In conclusion, the study suggests that the quality of life of the elderly in Ban Luang Subdistrict Municipality is generally high, particularly in economic, social, mental, and environmental aspects. Continued municipal support, health services, and programs that promote mental health and social engagement are essential to maintaining and further improving their well-being.

Keywords: Elderly, Quality of Life, Ban Luang Subdistrict

บทนำ

ปัจจุบันพบว่าจำนวนประชากรผู้สูงอายุของโลกเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยมีตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไป คาดว่าจะเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2560 จำนวน 900 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 12 และ ในปี 2595 เป็น 2,000 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 22 ของจำนวนประชากรโลกทั้งหมด กลายเป็นประเด็นที่หลายประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญ ปี พ.ศ. 2562 ไทยจะเป็นประเทศกำลังพัฒนาประเทศแรกที่มีประชากรวัยสูงอายุมากกว่าประชากรวัยเด็กและก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2565 คนมีอายุ 70 ปีขึ้นไปจะมีประมาณ 4.6 ล้านคน ด้วยฐานจำนวนประชากรผู้สูงอายุ และค่าใช้จ่ายชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกปีผู้สูงอายุไทย ส่วนใหญ่ประมาณ 13.04 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 95-96 ของประชากรสูงอายุทั้งหมดยังมีรายได้ไม่สูง หรือมีรายได้เฉลี่ยน้อยกว่า 300,000 บาทต่อปี โดยประชากรวัยแรงงานมีเพียง 35.18 ล้านคนลดลง 7.6 ล้านคน ลดลงจากปี พ.ศ. 2553 ที่มีอยู่ 42.74 ล้านคน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (จีราพร ทองดี และคณะ, 2553)

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุในประเทศไทยเกิดจากปัญหาทางด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ ความรู้สังคม สังคมจิตใจ ครอบครัว และค่านิยมที่ โดยจะเห็นว่า ปัญหาของผู้สูงอายุที่เป็นสาเหตุหลัก ๆ จะมีอยู่ 3 ประการ คือ 1) ปัญหาด้านสังคม 2) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ และ 3) ปัญหาด้านกายภาพของผู้สูงอายุ เมื่อผู้สูงอายุตกอยู่ในสภาพที่ต้องการผู้ดูแล สมาชิกของครอบครัวจึงต้องเข้ามามีบทบาท แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันโครงสร้างของครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต โดยมีขนาดครัวเรือนลดลง ทำให้ครอบครัวมีความอ่อนแอจนไม่สามารถดูแลผู้สูงอายุได้ (กรรณิกา เรืองเดช และคณะ, 2556)

ปัจจุบันสังคมไทยมีรูปแบบการอยู่อาศัยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ซึ่งคนไทยมีลักษณะการอยู่อาศัยในครอบครัวที่เล็กลง เช่น ครัวเรือนที่มีเพียงพ่อแม่และบุตร ครัวเรือนที่มีแต่คู่สมรสไม่มีบุตรครัวเรือนข้ามรุ่น หรืออยู่คนเดียวตามลำพัง เป็นต้น จากข้อมูลสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าจำนวนผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่กับเด็กในปี พ.ศ. 2559 จำนวน 3,538 รายเพิ่มสูงขึ้นจากปีที่ผ่านมา ร้อยละ 92.4 เมื่อพิจารณาจากความยากจนและภาระต้องเลี้ยงดูบุตรหลานของผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2559 พบว่า มีจำนวน 145 คน ลดลงจากปีที่ผ่านมา ร้อยละ 92.1 จะเห็นว่าผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ที่ยากจนมีจำนวนลดลงมาก สาเหตุหนึ่งเกิดจากภาวะการทำงานของผู้สูงอายุที่ยังสามารถหาเลี้ยงชีพเองได้ (กานดา พูนลาภทวี, 2539)

ผู้สูงอายุหมายถึงบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ตามคำจำกัดความขององค์การอนามัยโลก (WHO) ซึ่งได้กำหนดให้ผู้ที่อายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป ถือเป็นผู้สูงอายุ โดยในบางประเทศอาจมีการกำหนดช่วงอายุที่แตกต่างกัน เช่น ในประเทศไทยมีการกำหนดผู้สูงอายุในกฎหมายเป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไปเช่นกัน คำว่า "ผู้สูงอายุ" ไม่ได้หมายถึงเพียงแค่การมีอายุที่มากขึ้นเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับสภาพร่างกายและจิตใจที่อาจมี

การเปลี่ยนแปลงตามอายุที่มากขึ้น เช่น ความสามารถทางกายภาพที่ลดลง ความเสี่ยงต่อโรคเรื้อรังที่เพิ่มขึ้น และการปรับตัวในแง่ของการใช้ชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุจึงเกี่ยวข้องกับการดูแลทั้งในด้านสุขภาพสวัสดิการ การเข้าถึงบริการที่จำเป็น และการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุข (ชาญชัย เรื่องขจร, 2550)

จากสถานการณ์คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดังกล่าว คณะผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมุ่งศึกษาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และศึกษาแนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตรับผิดชอบของเทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ทำการศึกษา คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนประชากรทั้งสิ้น 2,307 คน (เทศบาลตำบลบ้านหลวง, 2568)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 341 คน โดยการใช้สถิติของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ในการคำนวณขนาดตัวอย่าง ด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาในครั้งนี้ดำเนินการศึกษาผ่านแนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุและแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต แนวคิด และทฤษฎีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและแนวคิดการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านหลวงอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่สร้างขึ้นมาจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และเอกสารต่าง ๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็นสามส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส การประกอบอาชีพ รายได้ ความเพียงพอของรายได้ การอยู่อาศัย และการพึ่งพาตนเอง

ส่วนที่ 2 คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านจิตใจ ด้านสุขภาพ และด้านสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 3 แนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิต แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสภาพสิ่งแวดล้อม และด้านความสัมพันธ์ทางสังคม

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ช่วงอายุ 75-79 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีสถานภาพสมรส (อยู่ด้วยกัน) ประกอบอาชีพเกษตรกรรวม สมาชิกที่อาศัยมีจำนวน 5 คน อาศัยอยู่กับลูกหลาน และบุคคลที่สามารถพึ่งพาได้ คือ ลูกหลาน

1) คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง ประเด็นด้านเศรษฐกิจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 โดยผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในการได้รับเงินสวัสดิการของรัฐ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.73 ประเด็นด้านสังคมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 โดยผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ดี คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.77 ประเด็นด้านจิตใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.20 โดยผู้สูงอายุมีความจำที่ดี คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 ประเด็นด้านสุขภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 โดยผู้สูงอายุมีความพอใจกับการเข้าตรวจสุขภาพประจำปี คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 โดยสภาพแวดล้อมทำให้เกิดความสบายใจ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99

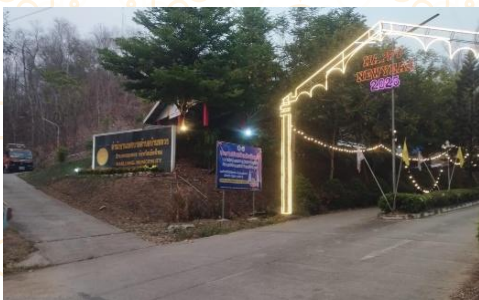
2) แนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง ประเด็นด้านร่างกาย ในภาพรวมอยู่ระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.45 โดยเทศบาลมีเจ้าหน้าที่ออกตรวจสอบสุขภาพผู้สูงอายุอย่างเป็นประจำ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.27 ด้านจิตใจในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.37 โดยเทศบาลจัดให้มีเจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษาทางด้านจิตวิทยา โดยเฉพาะความเครียดและปัญหาชีวิตของผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 ด้านสภาพแวดล้อมในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.24 โดยเทศบาลจัดสถานที่และอุปกรณ์ สำหรับฝึกทักษะต่าง ๆ ในการทำกิจกรรมเวลารว่าง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.67 ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ในภาพรวมอยู่ระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.48 โดยเทศบาลสนับสนุนโครงการให้กลุ่มผู้สูงอายุทำกิจกรรมร่วมกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.33

ภาพที่ 1 สถานที่ออกกำลังกายของผู้สูงอายุ

ภาพที่ 2 สถานที่จัดกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ

ภาพที่ 3 เทศบาลตำบลบ้านหลวงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ

สรุปและอภิปรายผล

1) คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี และระดับการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ที่ดีทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านจิตใจ ด้านสุขภาพ และด้านสิ่งแวดล้อม โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้สูงอายุมีสังคมที่มีความเป็นอยู่ที่ดีอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.77 สะท้อนให้เห็นถึงการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชนที่อาศัยอยู่ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ นันทวดี ปินบัณฑิต (2548, อ้างถึงใน ศิริประภา หล้าสิงห์, 2563) กล่าวว่า การดูแลสุขภาพตนเองเป็นกิจกรรมที่บุคคลเริ่มขึ้น และกระทำด้วยตนเอง ในการที่จะดำรงชีวิตไว้เพื่อสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี และเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลและครอบครัวได้นำเอาความคิดริเริ่มความรับผิดชอบ และการกระทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพในการพัฒนาความสามารถของตนเองเพื่อสุขภาพ การที่ผู้สูงอายุมีการดูแลสุขภาพตนเองอย่างดี และการดำรงชีวิตภายในครอบครัวมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันจึงส่งผลให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ที่ดี สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของจิรัชยา เคล้าดี และคณะ (2560) เรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตสุขภาพที่ 6 พบว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้ผู้สูงอายุสามารถตอบสนองความต้องการของตนเอง และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข คือ การรับรู้ส่วนบุคคลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ทั้งนี้การได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากครอบครัวและชุมชนส่งผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุการมีสุขภาพแข็งแรง มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยเพื่อให้ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข เช่นเดียวกับงานวิจัยของ สิริธร บัวแก้ว และปิยากร หวังมหาพร (2562) เรื่องคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตำบลคึกคัก อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา พบว่า คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ด้านสภาพร่างกาย ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และด้านการรวมกลุ่มทางสังคมของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใส่ใจสุขภาพ และดูแลสุขภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของตนเองได้ค่อนข้างดี มีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน และมีการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชมรมผู้สูงอายุในชุมชนเป็นประจำ

2) แนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสภาพแวดล้อม และด้านความสัมพันธ์ทางสังคม มีผลการศึกษาในระดับปานกลาง โดยมีข้อเสนอแนะให้เทศบาลจัดกิจกรรมพบปะผู้สูงอายุกับชุมชนอื่นเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และสร้างเครือข่ายทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิต สวัสดิ์ ภูทอง (2546, อ้างถึงใน พระชนพล กนต์สีโล (เรือนเพ็ชร), 2561) กล่าวถึงคุณภาพชีวิตคือสภาวะของการมีระดับชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีสามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุขและให้มีคุณภาพ โดยมีปัจจัย

ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ร่างกายและจิตใจ ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมที่ช่วยให้สามารถดำรงชีวิตร่วมกันได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชราภรณ์ พัฒนะ (2560) เรื่องคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่เข้าโรงเรียนผู้สูงอายุ จังหวัดสระบุรี พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าโรงเรียนผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีภาวะสุขภาพดีและเข้าถึงบริการสาธารณสุข สาเหตุหลักในการเข้าโรงเรียน คือ เพื่อพบปะเพื่อนผู้สูงอายุ และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอส่งผลให้คุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับดี (ร้อยละ 68.5) เช่นเดียวกับงานวิจัยของ จันทร์จิรา ธิติพิศุทธิกุล (2560) เรื่องคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลห้วยหิน อำเภอนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและด้านสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีการส่งเสริมกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนและจัดให้มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจภายในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

จากการศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านหลวง อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุมีการตระหนักถึงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในระดับที่ดีจึงสามารถนำไปใช้ประโยชน์เป็นแนวทางการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุมีการบริการของสถานพยาบาลในระดับน้อย เจ้าหน้าที่ควรแนะนำให้สถานพยาบาลสามารถนำข้อมูลมาใช้เพื่อพัฒนาบริการสุขภาพที่เหมาะสม เช่น คลินิกเฉพาะทางสำหรับผู้สูงอายุ
2. แนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเจ้าหน้าที่ควรหาแนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่มุ่งเน้นทั้งด้านสุขภาพ จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่ดีและมีความสุขมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องของผู้สูงอายุในพื้นที่ที่หลากหลายขึ้น เช่น เมือง ชนบท หรือพื้นที่ที่ลักษณะเฉพาะ (เช่น ชุมชนชายแดน) เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต
2. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เช่น ผลกระทบจากเทคโนโลยี บริการสาธารณสุข หรือสภาพเศรษฐกิจ
3. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติม ในเรื่องการนำเทคโนโลยีมาช่วยเก็บข้อมูล เช่น แอปพลิเคชันสำหรับบันทึกกิจกรรมประจำวันของผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

- กานดา พูนลาภทวี. (2539). *สถิติเพื่อการวิจัย*. กรุงเทพฯ: พิสิกส์เซ็นเตอร์.
- กรมสุขภาพจิต. (2552). *แผนยุทธศาสตร์กรมสุขภาพจิต ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554)*. กรุงเทพฯ: ละม่อม.
- กรรณิกา เรืองเดช อหะหมัดลุตฟี กามา ไทบูลย์ ชาวสวนศรีเจริญ และ สุชาติ สังแก้ว. (2556). ปัจจัยทำนายคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับความรุนแรงจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดยะลา. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*. 5(2), 14-27.
- กรีช เกียรติญาณ และ ธนัสถา โรจนตระกูล. (2564). การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาตำบลวัดไทร (วิทยานิพนธ์). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- จีราพร ทองดี ดาราวรรณ รองเมือง และ ฉันทนา นาคฉัตรีย์. (2553) ภาวะสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข*, 22(3), 88-99.
- จิรัชยา เคล้าดี สุภชัย นาคสุวรรณ และ จักรวาล สุขไมตรี. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารราชพฤกษ์*, 15(1), 27-32.
- ชาญชัย เรื่องขจร. (2550). *ระเบียบวิธีวิจัยพื้นฐาน*. สงขลา: เทมการพิมพ์.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2544). *สวัสดิการผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริประภา หล้าสิงห์. (2563). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระสุตริภักษ์ วิสุทโธ (รักษ์เมือง). (2560). *บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนในตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช*. (ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระชนพล กนต์ลีโล (เรื่อนเพ็ชร). (2561). การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต. (วิทยานิพนธ์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พงศธร ศิลาเงิน. (2560). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุในจังหวัดพะเยา (ปริญญาานิพนธ์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มันโชร ดอเลาะ. (2559). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดชายแดนภาคใต้: ตำบลบालะ อำเภอกาบัง จังหวัดยะลา. (ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). ยะลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- สายฝน อาสาธง. (2558). พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลวังทอง อำเภอวังสมบูรณ์ จังหวัดสระแก้ว. (ปริญญาานิพนธ์). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ธนวิชญ์ แสนสองแคว. (2559). พฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน (ปริญญาานิพนธ์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สิริธร บัวแก้ว และ ปิยากร หวังมหาพร. (2562). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตำบลคึกคัก อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา. วารสารสหวิทยาการวิจัย ฉบับบัณฑิตศึกษา, 8(2), 241-248.
- เทศบาลตำบลบ้านหลวง. (2568). ข้อมูลประชากรผู้สูงอายุตำบลบ้านหลวง. สืบค้นจาก <http://www.banloung.go.th/home.php>

รูปแบบการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลครัวเรือน
ตำบลหนองหอย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

The Appropriate Healthcare Model for Elderly people with
Household Care Responsibilities in Nong Hoi Subdistrict,
Mueang Chiang Mai District, Chiang Mai Province

จินนภัค นันทแก้ว พีรยา ยองจา จิรายุส ปัญโญ เขมวิกา เผ่าดี
และ สิริการ เป็งงาวงษ์

Jinnaphak Nanthakaew Peeraya Yongja Jirayus Punya Kemwika Paodee
and Sirikarn Penggawong

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Chiang Mai Rajabhat University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการการดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลตัวเอง 2) เพื่อศึกษารูปแบบการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลตัวเอง และ 3) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุโดยชุมชนท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลหนองหอย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods research) กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลตัวเอง จำนวน 337 คน คำนวณโดยวิธีของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) และผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก จำนวน 23 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์ (Interview) โดยใช้สถิติพรรณนาและการบรรยายเชิงเนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลตัวเองประสบปัญหาสุขภาพ ทั้งในมิติร่างกาย สังคม จิตใจ และเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอาการปวดข้อ การขาดการสนับสนุนจากชุมชนและครอบครัว อาการอัลไซเมอร์ หลงลืม และภาวะการรักษาพยาบาล ความต้องการด้านสุขภาพของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ บริการตรวจสุขภาพที่เข้าถึงง่าย ศูนย์กิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพ และข้อมูลสวัสดิการที่ชัดเจน รูปแบบการดูแลที่เหมาะสม คือ การสนับสนุนโดยชุมชนผ่านกิจกรรมด้านสุขภาพและเครือข่ายอาสาสมัคร ส่วนแนวทางนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ ศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพ อุปกรณ์กายภาพ โปรแกรมเยี่ยมบ้าน ระบบให้คำปรึกษาผ่าน Line OA และบริการขนส่ง เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตและลดอุปสรรคในการเข้าถึงบริการสุขภาพ

คำสำคัญ: สุขภาพผู้สูงอายุ, ผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลตัวเอง, นวัตกรรมการดูแลสุขภาพ

Abstract

This study aims to 1) explore the health problems and needs of elderly caregivers responsible for household care, 2) examine appropriate healthcare models for this group, and 3) develop community-based elderly care innovations in Nong Hoi Subdistrict Municipality, Mueang Chiang Mai District, Chiang Mai Province. A mixed-methods research approach was employed, with a sample of 337 elderly caregivers determined using Taro Yamane's formula. Additionally, 23 key informants were selected through purposive sampling. Research instruments included questionnaires and interviews, with data analyzed using descriptive statistics and content analysis.

The findings revealed that elderly caregivers face health challenges across physical, social, psychological, and economic dimensions, particularly joint pain, lack of community support, stress, and the burden of medical expenses. Their primary healthcare needs include accessible health check-ups, health promotion activity centers, and clear information on welfare services. The most suitable healthcare model involves community support through health-related activities and volunteer networks. The proposed innovations include a health rehabilitation center, physical therapy equipment, a home visit program, a consultation system via Line OA, and transportation services. These innovations aim to improve the quality of life and reduce barriers to healthcare access.

Keywords: Elderly, Elderly Health, Elderly Caregivers, Elderly Healthcare Innovation

บทนำ

ปรากฏการณ์ประชากรสูงวัยเกิดขึ้นทั่วโลก โดยประเทศพัฒนาแล้วเข้าสู่สังคมสูงอายุสมบูรณ์แล้ว ขณะที่ประเทศกำลังพัฒนามีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นรวดเร็วจากอัตราเกิดที่ลดลงและอายุขัยที่ยืนยาวขึ้น ปี 2021 โลกมีประชากรรวม 7,875 ล้านคน ผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป 1,082 ล้านคน (14%) และผู้สูงอายุ 80 ปีขึ้นไป 151 ล้านคน (2%) ยุโรปและอเมริกาเหนือมีผู้สูงอายุเกิน 20% ถือเป็นสังคมสูงอายุสมบูรณ์ ยกเว้นแอฟริกาที่ยังเป็นสังคมเยาว์วัย ญี่ปุ่นมีผู้สูงอายุสูงสุด 35% รองลงมา คือ อิตาลีและโปรตุเกส 30% เอเชียมีประชากรรวม 671 ล้านคน ในจำนวนนี้มีผู้สูงอายุคิดเป็น 11% โดยผู้สูงอายุ 80 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นจาก 7.6 ล้านคน (2020) เป็น 8.6 ล้านคน (2021) หรือเพิ่มขึ้น 13% ประเทศอาเซียน 7 ประเทศ เข้าสู่สังคมสูงอายุแล้ว ได้แก่ สิงคโปร์ (22%) ไทย (19%) เวียดนาม (13%) มาเลเซีย (11%) อินโดนีเซีย เมียนมา และบรูไน (ประเทศละ 10%) (เอ็ก ณะสิริ, 2564)

ในปี 2565 ประเทศไทยมีประชากรตามหลักฐานการทะเบียนราษฎรของกระทรวงมหาดไทย 66 ล้านคน ในจำนวนนี้มีประชากรผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 13 ล้านคน หรือ คิดเป็นร้อยละ 19 ของประชากรทั้งหมด จังหวัดที่มีอัตราผู้สูงอายุสูงสุด 3 อันดับแรก คือ ลำปาง แพร่ และลำพูน ซึ่งมีอัตราผู้สูงอายุเกินกว่าร้อยละ 26 ของประชากรทั้งหมด ทั้ง 3 จังหวัดนี้อยู่ในภาคเหนือ จังหวัดที่มีอัตราผู้สูงอายุต่ำสุด 3 อันดับท้ายสุด คือ นราธิวาส ปัตตานี และยะลา ซึ่งมีอัตราผู้สูงอายุต่ำกว่าร้อยละ 13 ของประชากรทั้งหมด ทั้ง 3 จังหวัดนี้อยู่ในภาคใต้ ในขณะที่ประชากรไทยโดยรวมมีอัตราเพิ่มติดลบ ประชากรลดลง แต่ประชากรผู้สูงอายุกลับกำลังเพิ่มขึ้นด้วยอัตราที่เร็วมาก ในอีก 20 ปีข้างหน้า ประชากรไทยจะลดลงจาก 66 ล้านคน เหลือเพียง 60 ล้านคน แต่ประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป จะเพิ่มจาก 13 ล้านคน เป็น 19 ล้านคน (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ, 2566)

จังหวัดเชียงใหม่เป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุในประเทศสูง กรมกิจการผู้สูงอายุ (DOP) และกรมการปกครอง ระบุว่าเชียงใหม่มีประชากรผู้สูงอายุในสัดส่วนที่สูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยโดยรวมปัจจุบัน ข้อมูลจากกรมกิจการผู้สูงอายุระบุว่า จังหวัดเชียงใหม่มีประชากรผู้สูงอายุคิดเป็นสัดส่วนประมาณ 20-25% ของประชากรทั้งหมดในจังหวัด ซึ่งถือเป็นอัตราที่สูงเมื่อเทียบกับเกณฑ์การเป็นสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ (Aged society) ผู้สูงอายุในเชียงใหม่เผชิญกับปัญหาทั้งด้านสุขภาพและสังคม เช่น การขาดการดูแลทางการแพทย์ในพื้นที่ห่างไกล และการขาดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชนในปี พ.ศ. 2566 จังหวัดเชียงใหม่มีประชากรผู้สูงอายุอยู่ในช่วง 60 ปีขึ้นไปเพิ่มมากขึ้น โดยพบว่ากลุ่มอายุ 60-74 ปี มีสัดส่วนร้อยละ 12.09 และผู้ที่อายุ 75 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนร้อยละ 5.43 ของประชากรทั้งหมดในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างชัดเจน (กรมกิจการผู้สูงอายุ และกรมการปกครอง, 2566)

ผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลครัวเรือน หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีบทบาทและความรับผิดชอบในการจัดการดูแลบ้านเรือน และสมาชิกในครอบครัว เช่น การทำงานบ้าน ดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกในบ้าน หรือการดูแลลูกหลาน ซึ่งอาจรวมถึง การดูแลด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ของสมาชิกครอบครัวคนอื่น ทั้งที่ตัวเองอยู่ในช่วงวัยที่อาจต้องการการดูแล เป็นพิเศษเช่นกัน เนื่องจากความเสื่อมถอยของร่างกายตามอายุ ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ผู้สูงอายุ หลายคนยังคงทำหน้าที่นี้ เนื่องจากบุตรหลานทำงานนอกร้านหรือผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครัวเรือน หน้าที่ของผู้สูงอายุเหล่านี้ ประกอบด้วย 1) การตัดสินใจเรื่องเศรษฐกิจและการเงินในครอบครัว 2) การดูแลสมาชิกครอบครัว หากผู้สูงอายุ มีสุขภาพ ดี ทั้งนี้บทบาทนี้ถือว่าสำคัญในการสร้างเสถียรภาพให้ครอบครัว (สมทิพ วัฒนพงษ์วานิช, 2564 และ สุทธิธิดา ชนวนวัน, 2561)

จากสถานการณ์ภาวะสูงวัยที่มีภาวะดูแลครัวเรือนดังกล่าว คณะผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่องรูปแบบ การดูแลสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลครัวเรือน โดยมุ่งศึกษาปัญหาและความต้องการการดูแล สุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลครัวเรือน รูปแบบการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลครัวเรือน และ แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุโดยชุมชนท้องถิ่น เพื่อความยั่งยืนในการดูแลสุขภาพ สำหรับผู้สูงอายุ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการการดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลครัวเรือน
2. เพื่อศึกษารูปแบบการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลครัวเรือน
3. เพื่อพัฒนานวัตกรรมการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชนท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลครัวเรือน เป็นการวิจัย แบบผสมผสาน (Mix methodology) ระหว่างวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative method) และเชิงคุณภาพ (Qualitative method)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาคั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหอย อำเภอเมือง เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 2,139 คน (เทศบาลตำบลหนองหอย, 2567)

กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ คือ ผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลหนองหอย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 337 คน โดยใช้สถิติทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane)

กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ คือ ประธานผู้สูงอายุระดับตำบล จำนวน 1 คน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 14 คน พยาบาลชำนาญการประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล จำนวน 1 คน และผู้ดูแลสุขภาพ (Care giver) จำนวน 7 คน เป็นการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาในครั้งนีกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ชุด ดังนี้

แบบสอบถามเชิงปริมาณ แบ่งออกเป็น 4 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาการดูแลสุขภาพที่มีภาวะดูแลครัวเรือน

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ

ตอนที่ 4 รูปแบบการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมของผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลครัวเรือน

แบบสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 นวัตกรรมดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุโดยชุมชน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่เป้าหมาย และศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุ ในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหอย อำเภอหนองหอย จังหวัดเชียงใหม่

การดำเนินการวิจัยระยะที่ 2 แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะเตรียมการ ทบทวนวรรณกรรม จัดเตรียมแบบสัมภาษณ์ และวางแผนกับทีมวิจัย ระยะดำเนินงาน ประชุมกับแกนนำพื้นที่ ชี้แจงวัตถุประสงค์ และวางแผนเก็บข้อมูล และระยะปฏิบัติงาน (เก็บรวบรวมข้อมูลตามแผน และสรุปปัญหาอุปสรรคกับทีมวิจัยหลังปฏิบัติงาน)

การดำเนินการวิจัยระยะที่ 3 ขึ้นสะท้อนกลับการดำเนินงานของคณะวิจัย มีการจัดทำแบบสอบถามให้กับแกนนำในชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แลกเปลี่ยนประสบการณ์ดำเนินงาน การแก้ไขปัญหา กระบวนการทำงาน เพื่อนำข้อเสนอแนะที่ได้มาปรับปรุง แก้ไขการทำงาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลจากแบบสอบถามเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และใช้สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) เป็นสถิติที่ใช้ในการสรุปข้อมูลที่ได้มาจากกลุ่มตัวอย่าง โดยไม่มีการอ้างอิงไปยังประชากร แต่เป็นการบรรยายลักษณะของข้อมูล เช่น การแจกแจงความถี่ การวัดแนวโน้มเข้าสู่ศูนย์กลาง การวัดการกระจายของข้อมูล ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นต้น การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลพรรณนา ในรูปแบบตาราง และแผนภูมิ
2. ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis)

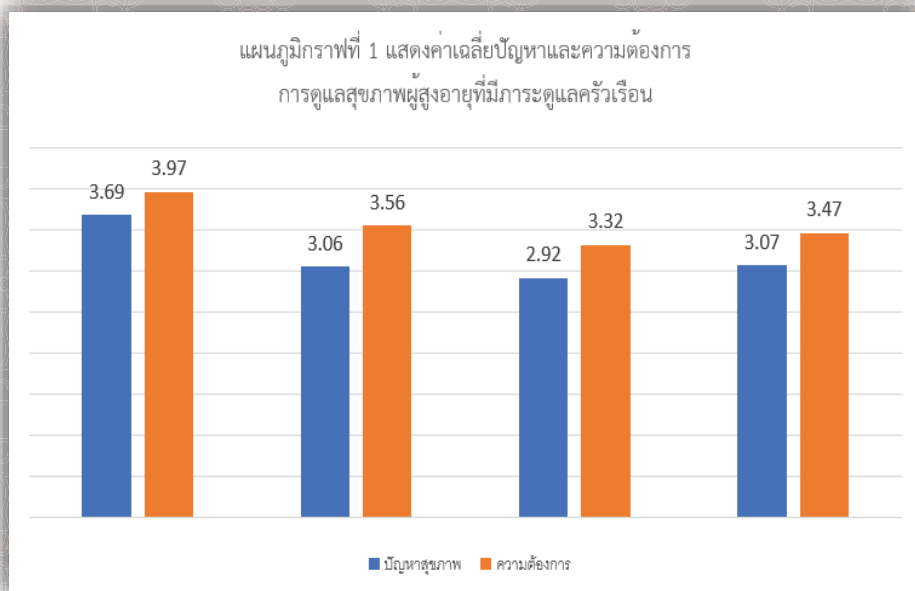
ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลครัวเรือน ตำบลหนองหอย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ กลุ่มตัวอย่างของผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลครัวเรือนในพื้นที่ตำบลหนองหอย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 337 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุในช่วง 60-69 ปี ระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา และมีสถานภาพสมรส โดยส่วนใหญ่ไม่ประกอบอาชีพ และมีรายได้หลักจากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ภาระหน้าที่ในครัวเรือนมากที่สุด คือ การทำงานบ้าน และจัดเตรียมอาหารให้กับสมาชิกในครอบครัว และส่วนใหญ่สามารถดูแลตนเองได้ทั้งหมด รวมถึงสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ ประกอบด้วย พยาบาลวิชาชีพประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหอย จำนวน 1 คน ประธานผู้สูงอายุตำบลหนองหอย จำนวน 1 คน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) 14 คน จาก 7 หมู่บ้าน และผู้ดูแลผู้สูงอายุ (Care giver) จำนวน 7 คน จากทั้ง 7 หมู่บ้าน เพื่อสะท้อนปัญหาและแนวทางการดูแลผู้สูงอายุอย่างรอบด้าน

2) ผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลครัวเรือนประสบปัญหาด้านสุขภาพหลายมิติ ด้านร่างกายในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 โดยส่วนใหญ่มีปัญหาการเคลื่อนไหว เช่น ปวดข้อ ปวดเข่า หรือเดินลำบาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 ด้านสังคมภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.06 ส่วนใหญ่ขาดการสนับสนุนจากครอบครัวหรือชุมชน คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.15 ด้านจิตใจภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.92 โดยมีอาการหลงลืมหรืออัลไซเมอร์ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.28 และด้านเศรษฐกิจภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.07 โดยเฉพาะค่ารักษาพยาบาลและค่าดูแลสุขภาพ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.21 ความต้องการการดูแลสุขภาพด้านร่างกายอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 โดยเฉพาะการเข้าถึงบริการตรวจสุขภาพ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 ด้านสังคมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 โดยส่วนใหญ่ต้องการศูนย์กิจกรรมผู้สูงอายุ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 ด้านจิตใจอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.32 ส่วนใหญ่ต้องการกิจกรรมป้องกันโรคอัลไซเมอร์ คิดเป็นค่าเฉลี่ย

เท่ากับ 3.58 ด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.47 โดยคนส่วนใหญ่ต้องการข้อมูลเกี่ยวกับสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 ทั้งนี้ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านร่างกายจากข้อจำกัดในการเดินทางไปพบแพทย์และการขาดอุปกรณ์ที่เหมาะสม จึงต้องการนวัตกรรมที่ช่วยลดอุปสรรค เช่น บริการตรวจสุขภาพที่บ้าน และอุปกรณ์กายภาพ ด้านสังคมผู้สูงอายุรู้สึกเหงาและขาดการมีส่วนร่วมในชุมชน ต้องการกิจกรรมและศูนย์ที่เอื้อต่อการพบปะเพื่อนและออกกำลังกาย ด้านจิตใจเสี่ยงต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าและอัลไซเมอร์ ต้องการกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตและระบบดูแลต่อเนื่องเพื่อลดค่าใช้จ่ายและเข้าถึงสิทธิประโยชน์ได้ง่ายขึ้น เช่น ระบบ Line OA ที่ให้คำปรึกษาสุขภาพและประสานงานรับยา ทั้งนี้ยังพบอุปสรรคสำคัญจากบุคลากรและงบประมาณที่จำกัด ความไม่มั่นใจในนวัตกรรม และการเข้าถึงกลุ่มเปราะบาง ทำให้ต้องเร่งเสริมกำลังคน สร้างความเข้าใจ และเพื่อการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนเพื่อให้การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุมีประสิทธิภาพและครอบคลุมยิ่งขึ้น

3) รูปแบบการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลครัวเรือน พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เลือกการดูแลโดยชุมชนมากกว่าการดูแลในสถาบัน โดยกิจกรรมเพื่อสุขภาพที่ผู้สูงอายุมองว่าเหมาะสม ได้แก่ กิจกรรมเพื่อสุขภาพที่จัดโดยชุมชน เช่น ออกกำลังกาย หรือชมรมผู้สูงอายุ สำหรับแนวทางการพัฒนาและนวัตกรรมที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้สูงอายุ ได้แก่ บริการตรวจสุขภาพที่บ้าน อุปกรณ์กายภาพบำบัดไม้ค้ำยันจากท่อ PVC ศูนย์พัฒนาและฟื้นฟูคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ นวัตกรรมพัดกันลิ่ม รถกอล์ฟไฟฟ้าอำนวยความสะดวกในการเดินทาง และระบบ Line OA ให้คำปรึกษาสุขภาพและประสานงานรับยา โดยมีการขับเคลื่อนกลไกความร่วมมือของ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) Care giver เทศบาลตำบลหนองหอย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลหนองหอย และเครือข่ายภายในชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ลดภาระของครอบครัว และลดความเสี่ยงจากการถูกทอดทิ้งในระยะยาว

ภาพที่ 1 ศูนย์พัฒนาและฟื้นฟูคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ
ที่มา: (চিতพล ดิ่งสัญชิต, 2568)

ภาพที่ 2 รถกอล์ฟไฟฟ้า
ที่มา: (চিতพล ดิ่งสัญชิต, 2568)

ภาพที่ 3 นวัตกรรมพัดกันลม
ที่มา: (চিতพล ดิ่งสัญชิต, 2568)

ภาพที่ 4 เครื่องออกกำลังกาย
ที่มา: (চিতพล ดิ่งสัญชิต, 2568)

4) แผนการพัฒนานวัตกรรมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนมุ่งเน้นให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ โดยออกแบบให้ใช้งานง่าย เข้าถึงได้ ลดต้นทุน และส่งเสริมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง นวัตกรรมที่พัฒนา เช่น ศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพ อุปกรณ์กายภาพ ระบบเตือนความจำ และ Line OA จะถูกนำมาทดลองใช้และประเมินผลจริง การปรับปรุงนวัตกรรมอาศัยความคิดเห็นจากผู้สูงอายุโดยตรง เพื่อลดความซับซ้อน เพิ่มประสิทธิภาพ และแก้ไขปัญหาที่พบ เช่น ปรับปรุงอุปกรณ์ ขยายเวลาบริการ และพัฒนาการสื่อสารให้เข้าใจง่ายขึ้น แนวทางขยายผลเน้นการนำไปใช้ในทุกระดับหมู่บ้าน เพิ่มจำนวนอาสาสมัคร รองรับกลุ่มเป้าหมายให้ครบถ้วน และเชื่อมโยงกับโรงพยาบาล หน่วยงานท้องถิ่น และภาครัฐ เพื่อขยายขอบเขตบริการ และสนับสนุนงบประมาณ การพัฒนานวัตกรรมต่อยอดไปสู่การเพิ่มศักยภาพบุคลากร การติดตามผลการใช้งาน และการนำ AI หรือ Internet of things (IoT) มาช่วยดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ยังเน้นการพัฒนาเทคโนโลยีที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลตนเอง ลดการพึ่งพาผู้อื่น และสนับสนุนให้ชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนานวัตกรรมของตนเองอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 5 อบรมพัฒนาศักยภาพ อสม.ตำบลหนองหอย
ที่มา: (กฤษฎาพร รินจ้อย, 2568)

ภาพที่ 6 อบรมพัฒนาศักยภาพ อสม.ตำบลหนองหอย
ที่มา: (กฤษฎาพร รินจ้อย, 2568)

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลตัวเองลำบาก ตำบลหนองหอย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายผลของการวิจัย ดังนี้

1) ปัญหาและความต้องการการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลตัวเองลำบาก มักเผชิญกับปัญหาสุขภาพหลายด้าน ซึ่งปัญหาสุขภาพด้านร่างกายเป็นปัญหาหลักที่พบบ่อยที่สุด โดยเฉพาะอาการปวดข้อและข้อเข่าเสื่อม ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเคลื่อนไหวและความสามารถในการทำกิจกรรมประจำวัน นอกจากนี้ ผู้สูงอายุจำนวนมากยังประสบปัญหาสุขภาพเรื้อรัง เช่น โรคความดันโลหิตสูง และเบาหวาน ทำให้ต้องได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลตัวเองลำบากจึงต้องการการสนับสนุนด้านบริการสุขภาพที่เข้าถึงได้ง่าย เช่น บริการตรวจสุขภาพที่บ้านและกายภาพบำบัด เพื่อช่วยให้พวกเขาสามารถดูแลตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ดังที่ รุ่งชัย ชวนไชยะกุล (2565) กล่าวว่า สมรรถภาพร่างกายเสื่อมถอยตามอายุ โดยเริ่มสังเกตได้ชัดเจนที่วัย 40-50 ปี ซึ่งอาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างหรือสรีรวิทยา แม้ว่าทุกคนจะมีการเสื่อมถอยคล้ายกัน แต่ระดับความรุนแรงแตกต่างกันไป และภาณุวัฒน์ ว่องตระกูลเรือง (2564) ที่กล่าวถึง ปัญหาของผู้สูงอายุที่พบบ่อยซึ่งหากปล่อยไว้ อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้ สอดคล้องกับวิจัยของเกศกนก จงรัตน์ และคณะ (2562) เรื่องภาวะสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ในเขตเทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุจะมีโรคหรือปัญหาสุขภาพที่พบบ่อย ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน ฯลฯ ความผิดปกติของร่างกายของผู้สูงอายุเกิดจากอายุที่มากขึ้น และขาดความรู้ในการดูแลสุขภาพ จนกลายเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดโรคเรื้อรัง ในขณะที่งานวิจัยของกิตติพร เยาว์สุวรรณ และมาริสสา สุวรรณราช (2562) เรื่อง สภาพปัญหาและความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคใต้ตอนล่าง พบว่า ปัญหาของผู้สูงอายุ ได้แก่ ผู้สูงอายุป่วยด้วยโรคเรื้อรัง คือ โรคความดันโลหิตสูง

โรคเบาหวาน โรคข้อเข่าเสื่อม โรคระบบกล้ามเนื้อ โรคสมองเสื่อม โรคหัวใจ โรคเก๊าท์ โรคมะเร็ง รวมถึงโรคที่เกิดจากภาวะแทรกซ้อนของโรคเรื้อรัง เช่น ต้อกระจก ขาดตามปลายมือปลายเท้า ซึ่งผู้สูงอายุมีความต้องการในการทบทวนเบี่ยงชีผู้สูงอายุ พัฒนาศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้เป็นรูปธรรม และพัฒนาการดูแลผู้ป่วยในระยะยาว

2) รูปแบบการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลครัวเรือนควรเน้นการดูแลแบบชุมชนเป็นฐาน (Community-based care) ซึ่งการดูแลโดยครอบครัว และอาสาสมัครในชุมชนเป็นแนวทางที่ช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยว และเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาแบบดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุโดยชุมชน ดังที่ รัถยานภิศ รัชตะวรรณ และ เบญจวรรณ ถนอมชยธวัช (2562) ที่กล่าวว่า การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุควรเป็นการดูแลที่มีความต่อเนื่องและบูรณาการหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลที่อาศัยเครือข่ายชุมชน ซึ่งรวมถึงการสนับสนุนจากสมาชิกครอบครัว หน่วยงานท้องถิ่น และระบบสาธารณสุขในชุมชน ผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแลผ่านเครือข่ายชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ต้องดูแลสุขภาพด้วยตนเองเพียงลำพัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ กันยาลักษณ์ เตชะพงค์วรชัย (2545) เรื่องผลของการใช้รูปแบบพันธมิตรในการจัดบริการสุขภาพในชุมชนต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยรูปแบบพันธมิตรในการจัดบริการสุขภาพเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของเครือข่ายในชุมชนในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีและได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง ซึ่งภายหลังจากการใช้รูปแบบดังกล่าวคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอยู่ในระดับที่สูงขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่สูงกว่าผู้สูงอายุในชุมชนที่มีการบริการสุขภาพตามปกติ ในขณะที่วิจัยของวคินี วีระไวทยะ (2566) เรื่องการพัฒนาแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุตามแนวทางสุขภาพดีวิถีใหม่โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายในอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า รูปแบบการพัฒนาศักยภาพในการดูแลตนเองตามแนวทางสุขภาพดีวิถีใหม่เป็นรูปแบบที่เน้นการเข้าถึงระบบสุขภาพและการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดูแลที่มีความทันสมัยให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเจ็บป่วยของผู้สูงอายุในปัจจุบัน โดยแบ่งการจัดบริการการดูแลสุขภาพเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การจัดบริการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในสถานบริการ และ การจัดบริการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน ภายหลังจากการใช้รูปแบบดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างทดลองมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการมีส่วนร่วมดูแลสุขภาพสูงขึ้น ดังนั้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนจึงควรพัฒนาศักยภาพทั้งผู้สูงอายุและผู้ดูแลควบคู่กับการเสริมพลังในการดูแลสุขภาพเพื่อให้เกิดการรับรู้ความสามารถตนเองและการปรับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมดูแลสุขภาพอย่างยั่งยืน

3) การพัฒนานวัตกรรมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุโดยชุมชน ควรเน้นการนำเทคโนโลยีและเครือข่ายชุมชน มาใช้ร่วมกันเพื่อให้การดูแลสุขภาพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน แนวทางการพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสม ได้แก่ แพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น ระบบ Line OA และแอปพลิเคชันสุขภาพเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถรับคำปรึกษา ติดตาม ค่าทางสุขภาพ และเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกขึ้น สอดคล้องกับสถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทย ดังที่ จีราพร ทองดี และ วราภรณ์ บุญเชียง (2560) กล่าวว่าโมเดลประเทศไทย 4.0 มุ่งเน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยีและ นวัตกรรม รวมถึงการพัฒนาระบบบริการสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ เช่น การใช้หุ่นยนต์ทางการแพทย์และการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ เพื่อลดข้อจำกัดของระบบสุขภาพเดิม ทำให้การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุมีประสิทธิภาพ คุ้มค่าและยั่งยืนมากขึ้น และสำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย (2568) ได้ให้ความสำคัญกับการดำเนินโครงการพัฒนาระบบการ ส่งเสริมดูแลสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาว (Long term care) ในชุมชนโดยความร่วมมือของทุกภาคีเครือข่าย ที่เกี่ยวข้องในชุมชนดำเนินการร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของรัชชานันท์ ศรีสุภักดิ์ และคณะ (2562) เรื่องนวัตกรรม โมบายแอปพลิเคชันเพื่อการดูแลสุขภาพส่วนบุคคลสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุเห็นด้วยต่อการยอมรับการใช้งาน เทคโนโลยีเพื่อการดูแลสุขภาพตนเอง มีความต้องการทราบข้อมูลที่ทันสมัยเพื่อใช้ในการดูแลสุขภาพตนเอง และใน ส่วนของการพัฒนาโมบายแอปพลิเคชันที่ถูกพัฒนาจนสามารถทำงานได้ ทั้งในระบบแอนดรอยด์ และ IOS ให้มี ความสามารถในการบันทึกข้อมูลพฤติกรรมสุขภาพผู้สูงอายุตามหลัก 3 อ. นอกจากนี้ งานวิจัยของ ยุวดี รอดจากภัย และกุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ (2560) เรื่องการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมในการดูแลผู้สูงอายุ พบว่า กระบวนการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมที่ใช้กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ การสนับสนุนทางสังคม และการมีส่วนร่วม เป็นสิ่งที่ทำให้เครือข่ายเกิดการขยายเพิ่มจำนวนผู้สูงอายุ มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน และทำให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายที่เป็นประโยชน์ การพัฒนาเครือข่ายทางสังคม ในการดูแลผู้สูงอายุ จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อผู้สูงอายุและควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

จากการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลตัวเองลำบาก ตำบลหนองหอย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ทราบถึงปัญหาและความต้องการการดูแลสุขภาพ รูปแบบ การดูแลสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลตัวเองลำบาก รวมถึงการพัฒนานวัตกรรมการดูแลสุขภาพ ผู้สูงอายุโดยชุมชน ซึ่งมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนดังต่อไปนี้

1. ผลจากการศึกษาปัญหาและความต้องการการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลตัวเองได้ โดยภาพรวมมีส่วนช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงถึงปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลตัวเองได้อย่างลึกซึ้ง และช่วยให้ภาครัฐสามารถกำหนดนโยบายที่เหมาะสมในการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลตัวเองได้ นอกจากนี้ชุมชนยังสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างระบบสนับสนุนผู้สูงอายุในอนาคต

2. ผลการศึกษารูปแบบการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลตัวเองได้ ภาพรวมเน้นการดูแลที่อาศัยชุมชนเป็นฐาน ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยลดภาระและเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ข้อมูลนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาระบบบริการสุขภาพ นอกจากนี้ ครอบครัวและชุมชนสามารถใช้ข้อมูลนี้ในการพัฒนาโครงการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีภาวะดูแลตัวเองได้

3. ผลการศึกษาการพัฒนานวัตกรรมดูแลสุขภาพโดยชุมชน โดยภาพรวมสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนาเทคโนโลยีด้านสุขภาพ นอกจากนี้ภาคเอกชนและนักพัฒนาเทคโนโลยีสามารถใช้ข้อมูลนี้ในการสร้างผลิตภัณฑ์และบริการที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้สูงอายุ หน่วยงานด้านสาธารณสุขและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำแนวคิดไปใช้ในการพัฒนากลยุทธ์การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่ผสมผสานการดูแลสุขภาพแบบดั้งเดิมเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพได้ง่ายขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ขยายขอบเขตการศึกษาในครอบคลุมกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ที่หลากหลาย ในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายขอบเขตให้ครอบคลุมผู้สูงอายุจากพื้นที่ที่มีบริบททางสังคมและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน เช่น ชุมชนเมือง ชุมชนชนบท และพื้นที่ห่างไกล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนถึงปัญหาและความต้องการที่หลากหลายมากขึ้น

2. ศึกษาแนวทางการพัฒนาและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมุ่งเน้นการศึกษาแนวทางการพัฒนาและนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนไทย รวมถึงศึกษาประสิทธิภาพของแพลตฟอร์มดิจิทัล แอปพลิเคชันสุขภาพ และอุปกรณ์ไอโอที (IoT : Internet of things) ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

3. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับและการใช้บริการสุขภาพในชุมชนของผู้สูงอายุ ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรเน้นการศึกษาปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม ทักษะ ทศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของผู้สูงอายุที่มีผลต่อการเข้าถึงและการใช้บริการสุขภาพในชุมชน เพื่อให้สามารถพัฒนาแนวทางที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2566). รายงานสถานการณ์สังคมจังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพฯ: กรมกิจการผู้สูงอายุ.
- กิตติพร เยาว์สุวรรณ และมาริสสา สุวรรณราช. (2562). สภาพปัญหาและความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคใต้ตอนล่าง. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุดรดิตต์, 11(2), 118-132.
- กันยาลักษณ์ เตชะพงค์วรชัย (2545). ผลของการใช้รูปแบบพันธมิตรในการจัดบริการสุขภาพในชุมชนต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ. วารสารวิจัยทางการแพทย์, 54(3), 197-209.
- เกศกนก จงรัตน์ และคณะ (2562). ภาวะสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ในเขตเทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารวิชาการสาธารณสุข, 28(6), 1013-1020.
- จิราพร ทองดี และ วราภรณ์ บุญเชียง. (2560). ระบบบริการสุขภาพผู้สูงอายุกับโมเดลประเทศไทย 4.0. พยาบาลสาร, 44(1), 138-150.
- เอก ธนะสิริ. (2564). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2564. นครปฐม: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ภานุวัฒน์ ว่องตระกูลเรือง. (2564). ปัญหาของผู้สูงอายุที่บบ่อย หากปล่อยไว้กระทบคุณภาพชีวิต. สืบค้นจาก <https://shorturl.asia/gXwlZ>.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ. (2566). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2565. กรุงเทพฯ. อมรินทร์คอร์เปอร์เรชั่น.
- ยุวดี รอดจากภัย และกุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ. (2560). การพัฒนาเครือข่ายทางสังคมในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- รัชชานันท์ ศรีสุภักดิ์ ประภากร ศรีสว่าง และภาวิ รัตนธรรม. (2562). นวัตกรรมโมบายแอปพลิเคชันเพื่อการดูแลสุขภาพส่วนบุคคลสำหรับผู้สูงอายุ. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- รัตยานภิศ รัชตะวรรณ และเบญจวรรณ ถนอมชยธวัช. (2563). ตัวแบบในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุเชิงบูรณาการ.63/7. สืบค้นจาก <https://he01.tcithaijo.org/index.php/scnet/article/view/233523>
- รุ่งชัย ขวนไชยะกุล. (2565). คู่มือรูปแบบการออกกำลังและสร้างผู้นำด้านการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วศินี วีระไวทยะ. (2566). การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุตามแนวทางสุขภาพดีวิถีใหม่ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายในอำเภอสามร้อยยอดจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วารสารวิจัยเพื่อการส่งเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิต, 3(1), 1-12.
- สมทิพ วัฒนพงษ์วานิช. (2567). สถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุไทย. สืบค้นจาก <https://www.econ.chula.ac.th/setsawana597613/>

สำนักอนามัยผู้สูงอายุ กรมอนามัย. (2568). รายงานการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์เพื่อการขับเคลื่อน
การดำเนินงาน. สืบค้นจาก [https://eh.anamai.moph.go.th/th/322-2568/download?id=123560&
mid=39530&mkey=m_document&lang=th&did=36186](https://eh.anamai.moph.go.th/th/322-2568/download?id=123560&mid=39530&mkey=m_document&lang=th&did=36186)

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวทางการท่องเที่ยวชุมชนยั่งยืน

บ้านไร่กองขิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

Community-Based Tourism Management Model Following
the Sustainable Tourism Approach at Ban Rai Kong King

Nong Kwai Subdistrict, Hang Dong District, Chiang Mai Province

ณภัทร ตาเอ้ย วริศรา อนุจร สุคนทิพย์ ไชยณรงค์

ปิยะพร ชัชชนรัตน์ และ ประภัสสร สีหะวงษ์

Napath Taaei Waritsara Anujorn Sukhonthip Chainarong

Piyaporn Chatchanarat and Prapassorn Seehawong

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Chiang Mai Rajabhat University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านไร่กองซิง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านไร่กองซิง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ประชากรในชุมชนบ้านไร่กองซิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1,276 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จำนวน 304 คน เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire)

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านไร่กองซิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านการบริหารจัดการ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59 ด้านการจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านไร่กองซิง ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59 ด้านองค์กรชุมชน ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 ในด้านของการจัดการ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 ด้านการเรียนรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านไร่กองซิง ด้านเศรษฐกิจ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 ด้านสังคมและวัฒนธรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47 และด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.61 โดยสถานที่ท่องเที่ยวที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.65

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวชุมชนยั่งยืน, ชุมชนบ้านไร่กองซิง, แนวทางการพัฒนา

Abstract

The objectives of this research are: 1) to study the community-based tourism management model of Ban Rai Kong Khing, Hang Dong District, Chiang Mai Province, and 2) to explore the development approaches for tourism in Ban Rai Kong Khing, Hang Dong District, Chiang Mai Province. The sample group of this study consists of 1,276 people of Ban Rai Kong Khing community, Nong Kwai Subdistrict, Hang Dong District, Chiang Mai Province. The sample size was determined at a statistical significance level of .05, resulting in 304 participants. A questionnaire was used as a research tool for quantitative data collection from the sample group.

The research findings indicate that the community-based tourism management model of Ban Rai Kong Khing, Nong Kwai Subdistrict, Hang Dong District, Chiang Mai Province, in terms of management, natural resources and environmental management, and economic and social management, is at the highest level, with average scores of 4.60, 4.59, and 4.63, respectively. Tourism has fostered community unity and collaboration, enhancing the capacity of Ban Rai Kong Khing to effectively manage community-based tourism. The management of natural resources and culture, community organizations, overall tourism management, and learning aspects are all rated at the highest level, with average scores of 4.59, 4.55, 4.63, and 4.56, respectively. A key finding is that community-based tourism is characterized by uniqueness and natural authenticity, with well-structured management. The development strategies for community-based tourism at Ban Rai Kong Khing, covering economic, social, cultural, learning, and accessibility aspects, are also rated at a high level, with average scores of 4.55, 4.47, and 4.61, respectively. Additionally, the community has established a clear tourism management structure, leading to effective governance, with the highest average score of 4.83.

Keywords: The Sustainable Tourism, Ban Rai Kong Khing Community, The Development Guidelines

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ประเทศไทยมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง ด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลายทำให้การท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้หลักของประเทศ อย่างไรก็ตามการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในระดับประเทศได้นำไปสู่ความท้าทาย เช่น ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ความแออัดของแหล่งท่องเที่ยว และการกระจายรายได้ที่ไม่ทั่วถึง

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Base Tourism: CBT) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน ชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ และมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน คือ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของ และมีส่วนในการจัดการ (พจนานุกรม, 2546) ซึ่งการท่องเที่ยวในชุมชนจะมีความยั่งยืนหรือไม่ขึ้นต้องมีการเริ่มต้นที่การพัฒนาศักยภาพของชุมชนดังกล่าวที่ว่า การพัฒนาศักยภาพชุมชน คือ การเริ่มและเน้นที่การจัดกระบวนการเรียนรู้ (คนสัมพันธ์กับความรู้) กระบวนการจัดการทรัพยากร อย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยความรู้ (คนสัมพันธ์กับทรัพยากร) และกระบวนการพัฒนาทุนของชุมชนที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เป็นกระบวนการสร้างทุนความรู้ ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการพัฒนา (ความรู้สัมพันธ์กับทรัพยากร) (วีระพล ทองมา, 2547)

บ้านไร่กองขิง หมู่ที่ 3 ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนหนึ่งที่มีทรัพยากรที่มีความโดดเด่น และสามารถพัฒนาต่อยอดทางด้านการท่องเที่ยวได้ ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น เกษตร อินทรีย แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองควาย, 2550) ปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านส่วนใหญ่ ตลอดจนคณะกรรมการหมู่บ้าน พยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดขึ้น แต่ชุมชนยังคงดำเนินการอย่างขาดทิศทางและแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน ถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากภาครัฐได้เข้ามามีส่วนในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนก็ตาม ดังนั้น เพื่อให้การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดเป็นรูปธรรมมากขึ้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งที่จะดำเนินศึกษาเพื่อการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านไร่กองขิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นการวางรากฐานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีทิศทางที่แน่นอนและสามารถพัฒนาได้ในอนาคต

การพัฒนาบ้านไร่กองขิงให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จำเป็นต้องดำเนินงานอย่างเป็นระบบและครอบคลุมทุกมิติ ตั้งแต่การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การอนุรักษ์วัฒนธรรม การรักษาสีเขียวและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ หากสามารถดำเนินงานตามแนวทางเหล่านี้ได้ บ้านไร่กองขิงจะเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ และสามารถเติบโตได้อย่างมั่นคงในอนาคต โดยยังคงรักษาคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของตนไว้ให้คงอยู่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านไร่กองซิง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านไร่กองซิง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กำหนดใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ในลักษณะเชิงสำรวจ (Survey research) เพื่อศึกษาการพัฒนาและเสนอแนะแนวทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านไร่กองซิง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมเก็บข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในหมู่บ้านไร่กองซิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 1,267 คน ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยคำนวณจากสูตรของ Taro Yamane ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จำนวน 304 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ส่วนที่ 2 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในปัจจุบัน
- ส่วนที่ 3 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านไร่กองซิง

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวทางการท่องเที่ยวชุมชนยั่งยืน บ้านไร่กองซิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ กลุ่มตัวอย่างของประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านไร่กองซิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 304 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง ในช่วงอายุ 40 ปี สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาประถมศึกษา ประกอบอาชีพค้าขายและรับจ้างทั่วไป รายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 10,000 บาท รายได้จากการท่องเที่ยวในชุมชนไม่เกิน 1,000 บาท/เดือน และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 31 ปีขึ้นไป

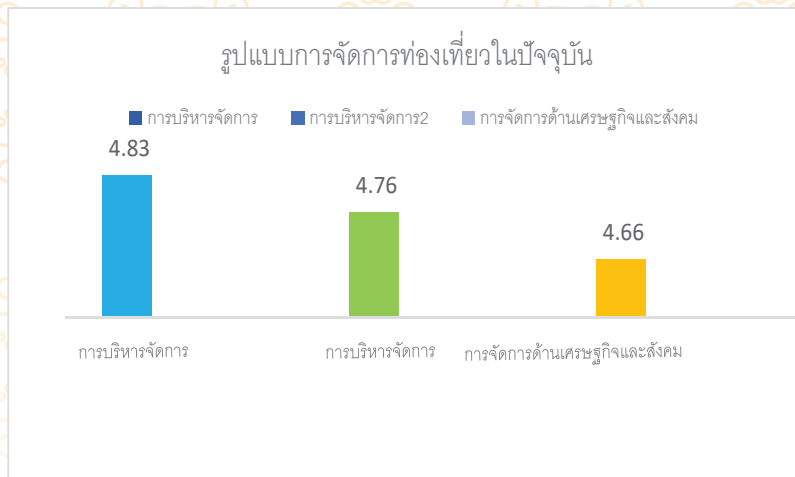
2) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านไร่กองซิง ด้านการบริหารจัดการ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 โดยชุมชนมีโครงสร้างการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.83 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59 โดยผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลกระทบมาจากการท่องเที่ยว คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.76 ด้านการจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 โดยการท่องเที่ยวในชุมชนมีส่วนช่วยในการสร้างงานและโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.74

ภาพที่ 1 บริเวณที่ปลูกผักในชุมชน

ภาพที่ 2 วัดที่ตั้งอยู่บริเวณชุมชนบ้านไร่กองซิง

ภาพที่ 3 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

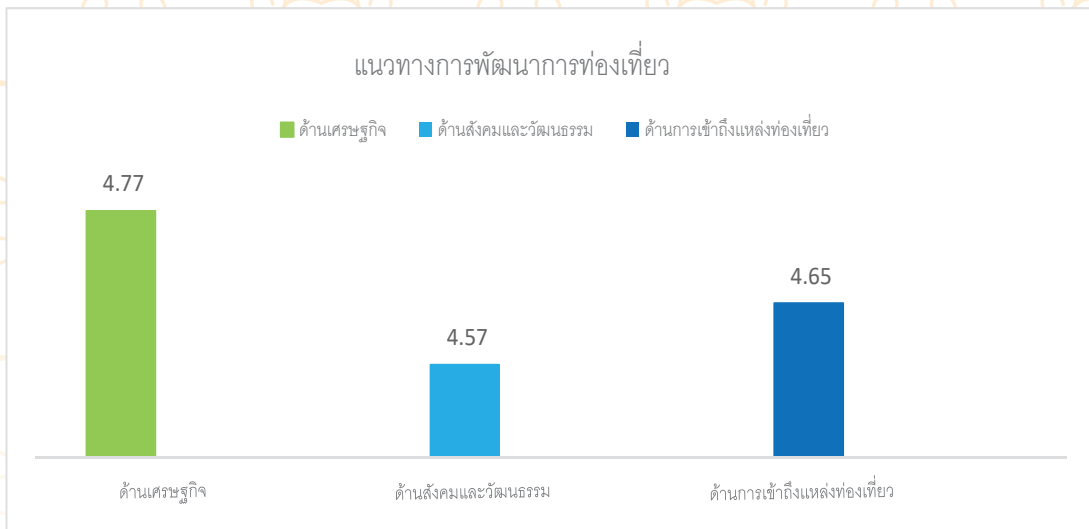
3) ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านไร่กองซิง ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59 โดยชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น พืชสมุนไพร คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.72 ด้านองค์กรชุมชน ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 โดยชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.65 ด้านการจัดการ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 โดยชุมชนมีกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.74 ด้านการเรียนรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 โดยชุมชนมีศูนย์บริการให้ข้อมูลความรู้ของชุมชน เช่น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมได้ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.66

ภาพที่ 4 ศูนย์บริการให้ข้อมูลความรู้

ภาพที่ 5 แผนที่ท่องเที่ยวบ้านไร่กองซิง

ภาพที่ 6 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว

4) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านไร่กองขิง ด้านเศรษฐกิจ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 โดยการส่งเสริมการท่องเที่ยวสามารถช่วยเพิ่มรายได้และสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.77 ด้านสังคมและวัฒนธรรม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47 โดยชุมชนมีการจัดการประชุมหรือเวทีรับฟังความคิดเห็นและเห็นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 และด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.61 โดยสถานที่ท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.65

อภิปรายผลการวิจัย

1) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยบ้านไร่กองซิง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ มีการสร้างกฎกติกาในการสร้างสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมการท่องเที่ยว และมีศักยภาพในด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยชุมชนมีการสร้างกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวที่เป็นไปตามหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนของ วีระพล ทองมา (2559, อ้างถึงใน ฌัญฐพัชร มณีโรจน์, 2560) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศโดยคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์เพื่อให้ชุมชนเป็นผู้รับประโยชน์สูงสุดที่เกิดจากการท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชน และสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านในท้องถิ่นกับผู้มาเยือนรวมถึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงณา สวนศิริ (2546) เรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยข้าว ตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม มีกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในทางานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ สุวรา แก้วนุ้ย (2550) เรื่องศักยภาพของชุมชนในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการการท่องเที่ยว ประชาชนเริ่มมีบทบาทในการวางแผนและกำหนดแนวทางมากขึ้นและภาครัฐเองก็ให้ความสำคัญกับชุมชน เพราะบางปัญหาต้องอาศัยข้อมูลจากชุมชนในการวางแผนและกำหนดนโยบายร่วมกัน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นแนวทางที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของและมีสิทธิในการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาและสร้างประโยชน์แก่ทั้งชุมชนและผู้มาเยือน

2) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านไร่กองซิง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ควรมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ยาวนาน โดยให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการ ควบคุมผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และปลูกจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว ผ่านกิจกรรมที่สร้างความตระหนักรู้ พร้อมทั้งจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การท่องเที่ยวเติบโตอย่างยั่งยืน ควบคู่กับการรักษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของ พิชญ์ เวชทรัพย์ (2556) กล่าวว่า การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนถือเป็นอีกรูปแบบการท่องเที่ยวหนึ่งที่เป็นกลไกสนับสนุนชุมชนในกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวอนุรักษ์ฟื้นฟู สืบทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มุ่งเน้นใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า มีการบำรุงรักษา เพื่อจะได้มีทรัพยากรคงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพัลภัส พงศกรรังศิลป์ (2557) เรื่องแนวทาง

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรใช้หลักการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มุ่งเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แก่ชุมชน ท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว ควบคู่กับการรักษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ลดผลกระทบด้านลบ พร้อมทั้งส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยว ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและสมดุล เช่นเดียวกับงานวิจัยของ นารินทร์ ดุรงค์โฮล์ม (2557) เรื่องผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมจากอาชีพไม้ซุงต่อชุมชนในพื้นที่ตำบลชะอม อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี พบว่า แนวทางลดผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมจากอาชีพไม้ซุงต่อชุมชนในตำบลชะอม ควรมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน และให้ชุมชนมีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทในการบริหารจัดการ พร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณและติดตามคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของชุมชน รวมถึง การให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้นำชุมชนต้องเป็นต้นแบบในการเรียนรู้และจัดการทรัพยากร อย่างยั่งยืน รวมถึงใช้ทุนทางสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อมให้ ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะที่มีต่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

จากการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวทางการท่องเที่ยวชุมชนยั่งยืน บ้านไร่กองซิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ทราบถึงสภาพปัจจุบันของชุมชนในด้าน การบริหารจัดการและด้านศักยภาพในชุมชนและแนวทางที่เหมาะสมในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ดังนี้

1. ในภาพรวมประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชน อาทิ การมีบทบาทหน้าที่ในชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนให้มีการเจริญเติบโตภายใต้กฎกติกาที่ตั้งไว้ในชุมชน ช่วยให้การท่องเที่ยวเป็นระบบ ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน กระจายรายได้ และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ควบคุมขยะและจำกัดจำนวน นักท่องเที่ยว อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมและความปลอดภัย รักษาขนบธรรมเนียม ควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยว และลดความเสี่ยงจากอุบัติเหตุทำให้การท่องเที่ยวยั่งยืน ถือเป็นชุมชนต้นแบบด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างยั่งยืน

2. ในภาพรวมชุมชนมีแนวทางการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเพื่อรักษาคุณค่าทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่นของชุมชน อาทิ สร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยว ให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เคารพขนบธรรมเนียมของชุมชน ดังนั้น จึงควรที่จะส่งเสริมการสร้างภาพตระหนักเกี่ยวกับความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านไร่กองขิงจึงช่วยสร้างรายได้ให้ชุมชน ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น และรักษาสิ่งแวดล้อม ทำให้การท่องเที่ยวเติบโตอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ยังเป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอื่น ๆ และช่วยกระตุ้นความร่วมมือของคนในพื้นที่ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านไร่กองขิงมีแนวทางการดำเนินงานที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของแต่ละบุคคลที่ชัดเจนมากขึ้น เพราะจะทำให้ทราบถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยว และเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและวางแผนให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น
2. การศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาการตลาดเชิงประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กวิณพัฒน์ เลิศพงษ์มณี. (2565). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (วิทยานิพนธ์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ณัฐพร ดอกบุญนาค และ ฐานปรกรณ์ ทองคำนุช. (2556). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวกรณีศึกษาชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.
- ณัฐพัชร์ มณีโรจน์. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน Community Based Tourism Management. วารสารวิทยาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 13(2), 27-28.
- ทิวาวรรณ ศิริเจริญ กันทา (2563). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบ้านห้วยหญ้าไคร้อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 10(3), 100-111.

- นารินทร์ ดุรงค์โหล่ม. (2557). ผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมจากอาชีพไม้ซุงดล้อมในพื้นที่ตำบลชะอม อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี. (วิทยานิพนธ์). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิชญา เวชทรัพย์. (2556). การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมที่มีผลต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน จังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วีระพล ทองมา และ ประเจต อำนาจ. (2547). ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ศุภวรรณ เชื้อเมืองพาน ปารณีย์ เผ่าภูธร สังคม แสนบุตรดี และ จักรพงษ์ พวงงามชื่น. (2556). การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านไร่กองขิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารแก่นเกษตร, 41(ฉบับพิเศษ 1), 678-684.
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองควาย. (2550). ฐานข้อมูลหมู่บ้านในตำบล. สืบค้นจาก <https://www.nongkhwai.go.th/view.php?No=11110>.

ผลกระทบของการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแกง
ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

The Impact of Tourism on the Rakang Community,
Chang Khlan Subdistrict, Mueang District, Chiang Mai Province

ธิญาดา เสาวภานิสากร ผกาสินี ชอบเลี้ยวรินทร์ ฐิติมน นวลแยง และ ธีรดลย์ ทะวะวิกา

Tiyada Saowaphanisakon Pakasini Chableawlean

Thitimon Nualyaeng and Teeradol Tahveeka

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Chiang Mai Rajabhat University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง ตำบลข้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงงตำบลข้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง ตำบลข้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ประชากรในชุมชนระแงง ตำบลข้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 623 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จำนวน 244 คน เครื่องมือการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire)

ผลวิจัยพบว่า ผลกระทบของการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง ตำบลข้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17, 3.94 และ 3.84 ตามลำดับ โดยการท่องเที่ยวส่งผลให้ชุมชนเกิดความสามัคคี เกิดความร่วมมือมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงงทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61, 3.96 และ 4.14 ตามลำดับ โดยสิ่งที่ปรากฏอย่างชัดเจน คือ แหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงามและเป็นธรรมชาติ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงงทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06, 3.88, 4.00 และ 3.98 ตามลำดับ โดยชุมชนให้ความสำคัญกับการวางแผนจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบรับการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวคลองแม่ข่า, การท่องเที่ยวชุมชน, ชุมชนระแงง, ผลกระทบ

Abstract

This research aims to 1) study the impact of tourism in Khlong Mae Kha on the Rakaeng community, Chang Khlan Subdistrict, Mueang District, Chiang Mai Province 2) examine opinions on the changes in Khlong Mae Kha affecting the Rakaeng community, Chang Khlan Subdistrict, Mueang District, Chiang Mai Province, and 3) propose management guidelines for tourism in Khlong Mae Kha concerning the Rakaeng community, Chang Khlan Subdistrict, Mueang District, Chiang Mai Province. The sample group consisted of 623 residents of the Rakaeng community, Chang Khlan Subdistrict, Mueang District, Chiang Mai Province. The sample size was determined at a statistical significance level of 0.05, with a total of 244 participants. The research utilized a quantitative data collection method, employing a questionnaire as the primary research instrument.

The findings indicate that the impact of tourism in Khlong Mae Kha on the Rakaeng community, in terms of social and cultural aspects, economic aspects, and environmental aspects, was at a high level, with mean scores of 4.17, 3.94, and 3.84, respectively. Tourism has contributed to increased unity and cooperation within the community. The changes in Khlong Mae Kha affecting the Rakaeng community, in terms of social and cultural aspects, economic aspects, and environmental aspects, were also at a high level, with mean scores of 3.61, 3.96, and 4.14, respectively. A notable impact was the enhancement of the area's natural beauty as a tourist attraction. The proposed management guidelines for tourism in Khlong Mae Kha, covering natural and cultural resources, community organization, management, and learning aspects, were found to be at a high level, with mean scores of 4.06, 3.88, 4.00, and 3.98, respectively. The community placed the highest emphasis on planning for natural resource and environmental management to support tourism, with a mean score of 4.25.

Keywords: Khlong Mae Kha tourism, Community Tourism, Rakang Community, Impact

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย และยังเป็นอุตสาหกรรมที่สามารถเติบโตอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้รัฐบาลยังมีนโยบายที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยหลายประการ เช่น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ท้องถิ่น การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การยกระดับภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวไทยในสายตา นักท่องเที่ยวทั่วโลก การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศในการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามแนวคิด “ไทยแลนด์ 4.0” การประกาศให้ปี พ.ศ. 2558 เป็นปี “การท่องเที่ยวเพื่อวิถีไทย” เป็นต้น (เพ็ญศิริ สมารักษ์, นันทศักดิ์ บุรขจรกุล, และ เปรมปรีดา ทองลา, 2565)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่ชุมชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทาง การบริหารจัดการโดยชุมชนเอง ซึ่งปัจจุบันการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั่วโลก ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Local Experience) เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการทรัพยากรและวัฒนธรรม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว อีกทั้งยังช่วยในการฟื้นฟูและอนุรักษ์สภาพแวดล้อม รวมทั้งอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม และกลุ่มชาติพันธุ์ ต่างวิถีชีวิต จารีตประเพณีที่แตกต่างกัน สร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนในท้องถิ่นของตน การกระจายรายได้สู่คนในท้องถิ่น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม (เชิง คำเกิด, อุทุมพร เรื่องฤทธิ์, เพียงฤทัย เสงี่ยมศิลป์, จิตราภรณ์ เถรวัตร, และ ชิดชนก มากจันทร์, 2564)

คลองแม่ข่าจังหวัดเชียงใหม่ มีความยาวประมาณ 30 กิโลเมตร ไหลผ่านพื้นที่ครอบคลุม 3 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอแม่อริม อำเภอเมือง และอำเภอหางดง เป็นลำน้ำธรรมชาติที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โดยเป็น 1 ใน 7 ชัยมงคล ในการเลือกพื้นที่เพื่อสร้างเมืองเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 1839 โดยในก่อนปี พ.ศ. 2563 คลองแม่ข่ามีสภาพปัญหาที่สำคัญที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ คือ การรुक้ำพื้นที่ของประชาชนโดยใช้ทำเป็นที่อยู่อาศัยซึ่งมีการปลูกสร้างสิ่งปลูกสร้างทับทางน้ำทิ้งสิ่งปฏิกูลลงในลำคลองทำให้สภาพน้ำในคลองแม่ข่าเกิดการเน่าเสีย คุณภาพน้ำต่ำ ระบบนิเวศเสื่อมโทรมลง เกิดมลพิษทางกลิ่น การตกตะกอนดิน สภาพท้องน้ำ ต้นเงิน และไม่ได้รับฟื้นฟูเป็นเวลานานจนส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ดังนั้นส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยสำนักงานพัฒนาภาค 3 หน่วยบัญชาการทหารพัฒนาได้บูรณาการการปฏิบัติงานร่วมกับ จังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานชลประทานจังหวัดเชียงใหม่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเมือง

อำเภอหางดง องค์การบริหารส่วนตำบลสบแม่ข่า เทศบาลนครเชียงใหม่ และเทศบาลป่าแดดได้ร่วมกันฟื้นฟูแหล่งน้ำ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนจนฟื้นฟูแหล่งน้ำได้สำเร็จ (ดำรงค์ คงเดช, 2564)

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ริมคลองแม่ข่าได้รับแรงบันดาลใจจากการฟื้นฟูคลองโตนงอตาในเมืองโตนงอตา ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่ริมคลองให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง คลองโตนงอตาเป็นเมืองท่าที่เคยมีความสำคัญในช่วงศตวรรษที่ 19 ถึง 20 แต่เมื่อบทบาททางเศรษฐกิจลดลง จึงทำให้คลองเสื่อมโทรมลงไป อย่างไรก็ตามชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นได้ร่วมมือกันฟื้นฟูคลองด้วยการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว เช่น การสร้างเส้นทางเดินชมวิวยิมคลอง การตกแต่งไฟเพื่อสร้างบรรยากาศในยามค่ำคืน และการปรับปรุงอาคารเก่าให้เป็นร้านค้า ร้านอาหาร และพิพิธภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แนวทางนี้ได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาคลองแม่ข่า โดยมุ่งเน้นที่การปรับปรุงภูมิทัศน์ริมคลองให้มีเสน่ห์และอนุรักษ์ความเป็นชุมชนดั้งเดิมของพื้นที่เชียงใหม่ การพัฒนาดังกล่าวยังคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในพื้นที่และสร้างการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งจะช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวและเสริมสร้างเศรษฐกิจท้องถิ่นได้ในระยะยาว (มนัสการ กิตติธราวงศ์, 2564)

จากอดีตที่ผ่านมาคลองแม่ข่าชุมชนระแกงได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากหน่วยงานภาครัฐในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว แต่คลองแม่ข่าชุมชนระแกงยังไม่ได้มีการเตรียมการรองรับปัญหาหรือผลกระทบที่จะตามมา ซึ่งคลองแม่ข่ามีศักยภาพและเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่พร้อมจะพัฒนาไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในอนาคต ทางคณะผู้วิจัยจึงตระหนักถึงผลกระทบในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทั้งในด้านบวกและด้านลบ จึงได้คิดที่จะทำการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแกง ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดในชุมชน สะท้อนให้เห็นสิ่งที่เกิดขึ้นและสิ่งที่จะเกิดตามมาหลังจากมีการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ซึ่งข้อมูลเหล่านี้นอกจากจะสะท้อนให้คนในชุมชนได้เห็นถึงผลกระทบด้านบวกและด้านลบแล้ว ยังจะเป็นประโยชน์แก่ชุมชนในการเรียนรู้แนวทางที่จะจัดการการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับชุมชนเองอีกด้วย รวมถึงเป็นบทเรียนแก่ชุมชนที่จะพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) รูปแบบวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) เพื่อศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในชุมชนระแงง ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 623 คน (ปานแก้ว เปาป้อ, ผู้นำชุมชนระแงง, สัมภาษณ์ส่วนตัว, 20 มกราคม 2568) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรการคำนวณของ Taro Yamane ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จำนวน 244 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ส่วนที่ 2 ผลกระทบของการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง
- ส่วนที่ 3 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง
- ส่วนที่ 4 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป Excel และนำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

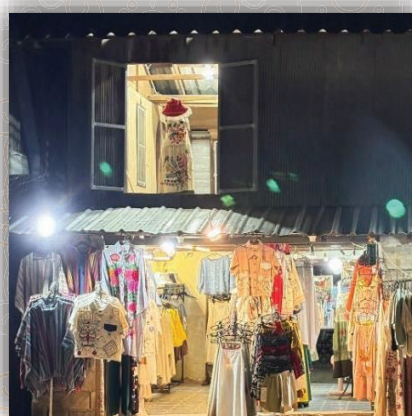
การศึกษาวิจัยเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ กลุ่มตัวอย่างของประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนระแงง คลองแม่ข่า ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 244 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง อายุในช่วง 41 – 50 ปี สถานภาพสมรส จบการศึกษาในระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย /เทียบเท่า ประกอบอาชีพค้าขาย/รับจ้างทั่วไป รายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 10,000 บาท และ 10,001 -20,000 บาท ต่อเดือน และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 31 ปีขึ้นไป

2) ผลกระทบของการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่ ด้านสังคมและวัฒนธรรมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 โดยการท่องเที่ยว ส่งผลให้ชุมชนเกิดความสามัคคีส่งผลให้เกิดความร่วมมือกันมากขึ้น คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 ด้านเศรษฐกิจ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 โดยการท่องเที่ยวช่วยกระจายรายได้อย่างทั่วถึงในชุมชน คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 และด้านสิ่งแวดล้อมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 โดยการท่องเที่ยวส่งผลให้ชุมชนเกิดกระบวนการดูแลคลองแม่ข่าอย่างต่อเนื่อง คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22

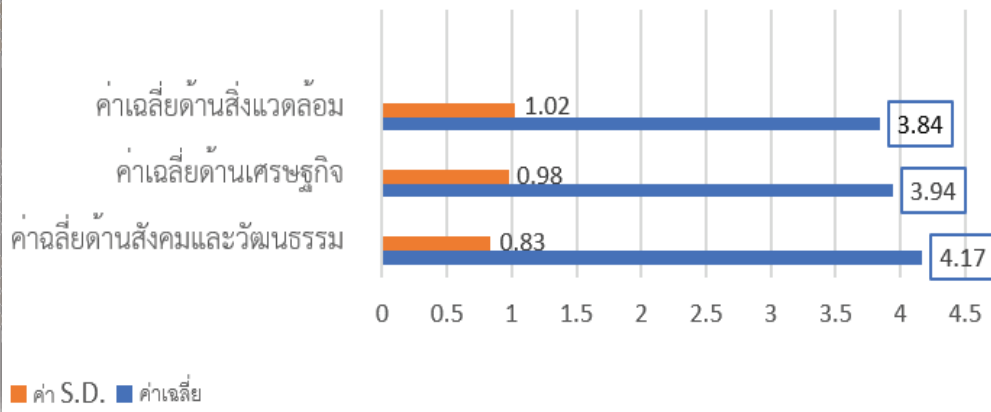

ภาพที่ 1 แสดงร้านค้าบริเวณคลองแม่ข่า

ภาพที่ 2 แสดงร้านค้าในคลองแม่ข่าชุมชนระแงง

แผนภูมิกราฟที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและค่า S.D.
ผลกระทบของการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง
ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ด้านสังคมและวัฒนธรรมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 โดยทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 ด้านเศรษฐกิจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96 โดยการเปลี่ยนแปลงในคลองแม่ข่าช่วยเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนระแงง (เช่น การการท่องเที่ยว) คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 และด้านสิ่งแวดล้อมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 โดยแหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงามและเป็นธรรมชาติ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับสูงสุด 4.34

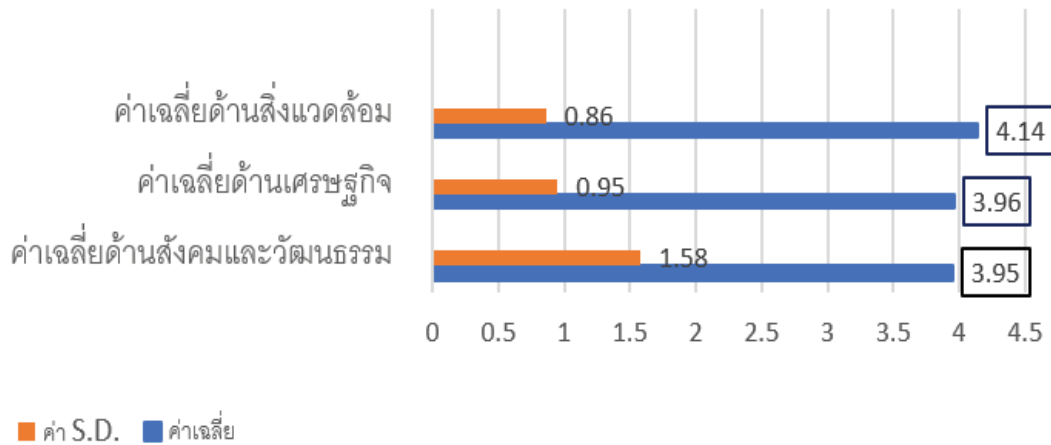

ภาพที่ 3 แสดงบรรยากาศคลองแม่ข่า

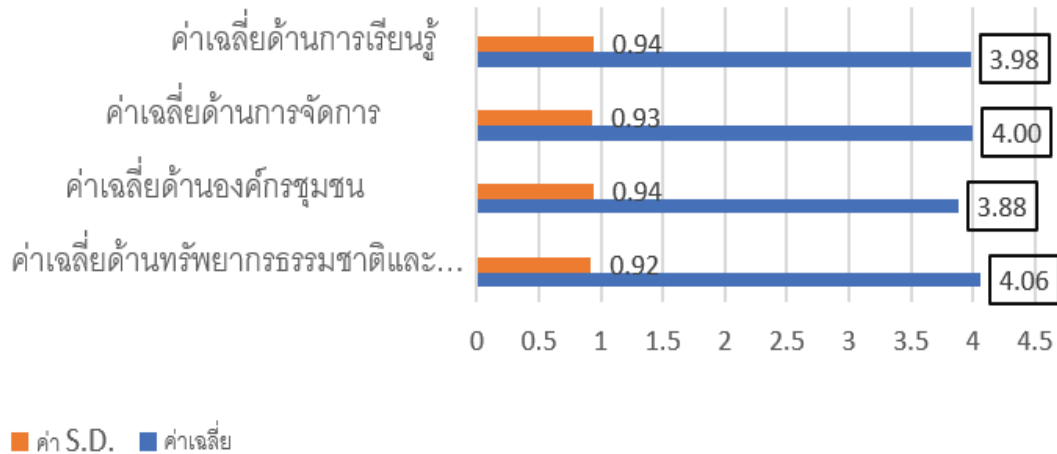
ภาพที่ 4 แสดงผังร้านค้าในคลองแม่ข่า

แผนภูมิกราฟที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและค่า S.D.
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง
ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

4) แนวทางการจัดการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06 โดยชุมชนมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมให้คงอยู่ในรูปแบบดั้งเดิม คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 ด้านองค์กรชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 โดยชุมชนมีการรวมกลุ่มหรือจัดตั้งองค์กรเพื่อดูแลการท่องเที่ยวในพื้นที่คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 ด้านการจัดการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 โดยชุมชนมีการวางแผนจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยว คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับสูงสุด 4.25 และด้านการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 โดยชุมชนมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับสูงสุด 4.08

แผนภูมิกราฟที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและค่า S.D.
 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง
 ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายผลของการวิจัย ดังนี้

1) ผลกระทบของการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การท่องเที่ยวมีบทบาทที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและเสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเศรษฐกิจที่การท่องเที่ยวช่วยสร้างรายได้เฉพาะกลุ่มในชุมชน อีกทั้งการท่องเที่ยวจะช่วยส่งเสริมกระบวนการดูแลคลองแม่ข่าอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องการกระบวนการมีส่วนร่วมจากคนในพื้นที่เป็นสำคัญ ซึ่งกระตุ้นให้ชุมชนปรับตัวตามสภาพแวดล้อมใหม่และพฤติกรรมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป สอดคล้องกับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังที่ กระทบ ทงธรรมชาติ และคณะ (2549, อ้างถึงใน วิภาดา ศุภรัฐปรีชา, 2553) ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคมและรูปแบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนเกิดจากปัจจัยภายนอก เช่น การท่องเที่ยวที่เข้ามาส่งผลต่อค่านิยม วิถีชีวิต และบทบาทของคนในสังคม ผลลัพธ์ที่ตามมาคือการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างเศรษฐกิจในชุมชน การปรับตัวของคนในท้องถิ่นเพื่อตอบสนองต่อโอกาสใหม่ และการเปลี่ยนแปลงของบทบาททางสังคมที่ส่งผลให้ชุมชนเกิดพลวัตและพัฒนาไปตามกระแสของการท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนพล จันทรเรืองฤทธิ์

(2561) จากการศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนริมน้ำจันทบูร อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยเน้นว่าการท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เพราะเมื่อชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวจะทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพภายในและเกิดการปรับตัวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ส่งผลให้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เอื้อต่อการเติบโตของเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ภายในชุมชน ในขณะที่งานวิจัยของ กมลชนก จันทรเกตุ (2560) จากการศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่เกาะยอ จังหวัดสงขลา ที่เสนอว่าการขาดสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม อาจทำให้การพัฒนาไม่ยั่งยืน เพราะแม้ว่าการท่องเที่ยวจะสร้างรายได้ให้กับชุมชน แต่หากไม่มีการบริหารจัดการที่ดี อาจส่งผลให้เกิดปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในพื้นที่หรือความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นที่ชุมชนต้องปรับตัวเพื่อลดผลกระทบเชิงลบและใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้นการบริหารจัดการการท่องเที่ยวคลองแม่ข่า จึงควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความอุดมสมบูรณ์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งต้องให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมภายในชุมชนเพื่อต่อยอดและพัฒนาให้กับชุมชนคลองแม่ข่าให้มีเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและมีความพร้อมในด้านการบริการที่มีคุณภาพ และเพื่อเสริมสร้างให้สถานที่ท่องเที่ยวคลองแม่ข่ามีจุดเด่นและมีความน่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยวและยกให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยมในตัวเมืองเชียงใหม่

2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแกง ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 3 ด้าน คือ มิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านสังคม และวัฒนธรรม และมิติด้านเศรษฐกิจที่ต้องสมดุลกันอย่างมีบูรณาการ ดังจะเห็นได้จากการตกแต่งร้านค้าในบริเวณรอบชุมชนให้กลมกลืนกับธรรมชาติ ช่วยรักษาความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมได้อย่างยั่งยืน ในขณะที่ด้านสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนสามารถฟื้นฟูพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมให้มีความเป็นอัตลักษณ์ที่สมบูรณ์สืบสานต่อยอดให้กับคนรุ่นหลังได้ ส่วนด้านเศรษฐกิจช่วยเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนระแกง ซึ่งสร้างรายได้และเปิดโอกาสให้ชุมชนพัฒนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ชุมชนต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปดังที่ ประชิต สกฤษณ์พัฒน์ (2548, อ้างถึงใน ไกรฤกษ์ นาคิเวก, 2565) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากการตอบสนองต่อปัจจัยภายนอกและภายในสังคม อันเป็นหลักสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในบริบทนี้การออกแบบร้านค้าที่ผสมผสานกับธรรมชาติไม่เพียงแต่ช่วยรักษาอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชนให้คงอยู่ในแบบดั้งเดิม แต่ยังเป็นการสร้างความร่วมมือและเปิดโอกาสให้ประชาชนเกิดการพัฒนารูปแบบที่ยั่งยืน การปรับเปลี่ยนดังกล่าวจึงเป็นการแสดงออกถึงการเปลี่ยนแปลงในระบบสังคมที่ตอบรับต่อสภาพแวดล้อมและแนวโน้มของการพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับ

งานวิจัยของ วิลาลินี ธนพิทักษ์ และคณะ (2561) จากการศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมฝ่ายมีชีวิตจากภูมิปัญญาชุมชน ตำบลเขาปู่ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง ที่แสดงให้เห็นว่า การออกแบบร้านค้าให้กลมกลืนกับธรรมชาติไม่เพียงแต่ช่วยรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน แต่ยังคงคูนักท่องเที่ยว ที่ต้องการสัมผัสบรรยากาศท้องถิ่น ด้วยการนำประเพณีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องในการสืบสานและต่อยอด เพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและสามารถเพิ่มยอดขายให้กับคนในชุมชนทำให้เศรษฐกิจในชุมชนเกิดการกระตุ้น ตลอดเวลา เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่เป็นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนอันเป็นหลักการที่สำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลชนก จันทร์เกตุ (2560) จากการศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวชุมชน อย่างยั่งยืนที่เกาะยอ จังหวัดสงขลา ที่ชี้ให้เห็นว่า ความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการพัฒนาเป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวของชุมชนสามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว ผ่านการปรับปรุงพื้นที่ให้กลมกลืนกับ ธรรมชาติ รักษาอัตลักษณ์ของชุมชนและสนับสนุนเศรษฐกิจในท้องถิ่นโดยคำนึงถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

3) แนวทางการจัดการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่ ชุมชนระแงงให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อรองรับ การท่องเที่ยว โดยมีการกำหนดแนวทางและนโยบายที่ชัดเจนในการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมถึงการส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้เป็น จุดเด่นของการท่องเที่ยว สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ดังที่ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, อ้างถึงใน กมลชนก จันทร์เกตุ, 2560) กล่าวถึงการใช้ทรัพยากรบนพื้นฐานของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์ และสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิฐิตมา อังกรวัชรพันธ์ุ (2562) จากการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบ่อสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ที่แสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนเมื่อมีการวางแผนการใช้ทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ รวมถึง การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ในการกำหนดนโยบายในการใช้ทรัพยากรเพื่อให้เกิด ประโยชน์สูงสุด อีกทั้งยังมีการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน รวมถึงการสนับสนุน การจัดตั้งบูธแสดงสินค้าเพื่อขยายช่องทางการตลาดให้แก่ชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ ฐานรากอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ งานวิจัยของ ธนพล จันทรเรืองฤทธิ์ (2561) จากการศึกษาเรื่อง การจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนริมน้ำจันทบูร จังหวัดจันทบุรี ยังเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของคน ในพื้นที่ในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และ

ผู้ประกอบการในท้องถิ่นชุมชนมีการระดมทุนและขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการซ่อมแซมและปรับปรุงพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ดังนั้นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนระแงงที่พัฒนาไปพร้อมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทำให้เห็นถึงการบริหารจัดการที่เป็นระบบและมีแบบแผน โดยชุมชนให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควบคู่กับการรักษาสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ต้องอาศัยการวางแผน การมีส่วนร่วมของประชาชนและการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และการพัฒนานี้ยังช่วยสร้างรายได้และโอกาสให้กับคนในพื้นที่ โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนความยั่งยืน และรักษาความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญที่ทำให้ชุมชนระแงงสามารถปรับตัวและเติบโตได้อย่างมั่นคงในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

จากการศึกษาวิจัยเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง ตำบลข้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ทราบถึงลักษณะของผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว วิธีการรับมือของชุมชน และแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชน ซึ่งมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนดังต่อไปนี้

1. ผลจากการศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว โดยภาพรวมผลกระทบที่เกิดขึ้นจะมีทั้งด้านบวกและลบ ซึ่งการท่องเที่ยวสามารถส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชนได้ แต่ก็มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้นควรให้ความสำคัญและตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเพื่อให้อาจบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง โดยภาพรวมการเปลี่ยนแปลงของคลองแม่ข่ามีทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบต่อชุมชนระแงง ซึ่งการพัฒนาพื้นที่ริมคลองและการปรับปรุงสภาพแวดล้อมช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนรวมถึงสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดความท้าทาย เช่น ผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนและปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ควรให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อให้ชุมชนสามารถปรับตัวและใช้ประโยชน์จากการพัฒนาคลองแม่ข่าได้อย่างยั่งยืน

3. ผลจากการศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวคลองแม่ข่าที่มีต่อชุมชนระแงง โดยภาพรวมการจัดการท่องเที่ยวคลองแม่ข่า ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนระแงง ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ขณะเดียวกันควรมีมาตรการป้องกันผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นต่อวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เพื่อให้การท่องเที่ยวคลองแม่ข่าดำเนินไปอย่างสมดุลและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ขยายขอบเขตของประชากรในการศึกษา ในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายขอบเขตของประชากรที่ศึกษาให้ครอบคลุมทั้งชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบผลกระทบจากการท่องเที่ยวในมุมมองต่าง ๆ และเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากการท่องเที่ยว

2. ขยายขอบเขตของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครอบคลุมประเด็นที่หลากหลายขึ้น เช่น การวิเคราะห์เชิงสถิติเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถสะท้อนแนวโน้มและความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวในชุมชนต่าง ๆ มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชนระแงง และชุมชนอื่น ๆ ที่อาจประสบปัญหาหรือผลกระทบคล้ายคลึงกัน

เอกสารอ้างอิง

- กมลชนก จันทร์เกตุ. (2560). *การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนกรณีศึกษา: ชุมชนเกาะยอ จังหวัดสงขลา*. (วิทยานิพนธ์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไกรฤกษ์ นาควิเวก. (2565). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตลาดโบราณบางพลี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ*. (วิทยานิพนธ์). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ฐิติมา อังกูรวัชรพันธุ์. (2562). *แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชน ตำบลบ่อสวก อำเภอมืองจังหวัดน่าน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดำรงค์ คงเดช. (2564). การบูรณาการความร่วมมือเพื่อฟื้นฟูสภาพลำน้ำคลองแม่ข่า จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารทหารพัฒนา*, 45(3), 1-10.

- อง คำเกิด, อุทุมพร เรื่องฤทธิ, เพียงฤทัย เสี่ยงศิลป์, จิตรภรณ์ เถรวัตร, และชิตชนก มากจันทร์. (2563). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานรากวิถีชีวิตชุมชนอย่างยั่งยืนของตำบลต้นตาล อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.
- ธนพล จันทร์เรื่องฤทธิ. (2561). แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนริมน้ำจันทบูร อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี. (วิทยานิพนธ์). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เพ็ญศิริ สมารักษ์, นันทศักดิ์ บุรขจรกุล, และ เปรมปรีดา ทองลา. (2565). ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางสระเก้า อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี. วารสารวิชาการราชภัฏรำไพพรรณี, 16(1), 46-57.
- ภัทรานิษฐ์ เหมาะะทอง, วนิดา ทองโคตร และ สุพรรณิ อึ้งปัญีสัตวงศ์. (2560). การกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตร Yamane. สืบค้นจาก https://sc2.kku.ac.th/stat/statweb/images/Eventpic/60/Seminar/01_9_Yamane.pdf
- มนัสการ กิตติธารวงค์. (2564). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บริเวณคลองแม่ข่า. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิภาดา ศุภรัฐปรีชา. (2553). ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนวัดเกตเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิลาสินี ธนพิทักษ์, วิวัฒน์ ฤทธิมา, ณฑิกา ไชยานุพงศ์ และศิริชัย กุมารจันทร์. (2561). การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมฝ่ายมีชีวิตร จากภูมิปัญญาชุมชนตำบลเขาปู่ อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง. วารสารเทคโนโลยีภาคใต้, 14(2), 28-38.

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะ หมู่ที่ 6 บ้านรำเปิง
ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

Community Participation in Waste Management in Village No. 6,
Ban Rampeung, Khilek Subdistrict, Mae Taeng District,
Chiang Mai Province

จันทรา จบเจนใจ ณัฐฉิรินทร์ แปงคำใส พชรี มะณีวรรณ
ณัชชา ปิณโยจิต และ กชกร จันตะนารี

JanTar Chobchenchai Nattinan Paengkamsai Patcharee Maneewan
Nutch Pinyojit and Kotchakorn Jantanaree

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Chiang Mai Rajabhat University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะในพื้นที่หมู่บ้านร่ำเปิง ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และ 2) เพื่อศึกษาถึงกระบวนการจัดการขยะและการรับรู้ข่าวสารของชุมชนในพื้นที่หมู่บ้านร่ำเปิง ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ประชากรหมู่ 6 บ้านร่ำเปิง ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 283 คน การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีช่วงอายุระหว่าง 60 ปีขึ้นไป ระดับการศึกษาประถมศึกษา ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท สถานภาพครอบครัวแบบสมรส/อยู่ด้วยกัน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 30 ปี ประเภทขยะที่ทิ้งประจำ แบ่งเป็นขยะย่อยสลายได้/ขยะอินทรีย์ ทิ้งขยะรีไซเคิลและขยะทั่วไป สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ส่วนขยะอันตรายทิ้งเดือนละ 1 ครั้ง โดยมีวิธีการจัดการขยะด้วยการแยกขยะประเภทต่าง ๆ เช่น ขยะเปียก ขยะแห้ง ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะในพื้นที่บ้านร่ำเปิง ทั้งด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีส่วนร่วมในการไม่เผาขยะในพื้นที่โล่งเพื่อลดปัญหามลพิษทางอากาศสูงที่สุด กระบวนการจัดการขยะและการรับรู้ข่าวสารของชุมชนมีการจัดการขยะโดยการคัดแยกขยะก่อนนำไปขาย การบริหารจัดการขยะของชุมชน ทั้งด้านการจัดการด้านวัสดุ อุปกรณ์ และด้านการบริหารเวลาอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีอุปกรณ์จัดการขยะเบื้องต้นสำหรับชุมชนที่ชุมชนเลือกเปิดรับการรับรู้ข่าวสารจากเสียงตามสายมากที่สุด

คำสำคัญ: ขยะมูลฝอย, การจัดการขยะ, การมีส่วนร่วมของประชาชน

Abstract

The objectives of this research are: 1) to study community participation in waste management in Ban Rampeng, Khilek Subdistrict, Mae Taeng District, Chiang Mai Province, and 2) to examine the waste management process and information dissemination in the same community. The research sample consists of 283 residents of Village 6, Ban Rampeng, Chie Khilek Subdistrict, Mae Taeng District, Chiang Mai Province. This research is a quantitative study using a closed-ended questionnaire as the data collection tool.

The findings reveal that most respondents are female, aged 60 years and above, with primary school education, working as casual laborers, earning less than 10,000 Baht per month, and are married or cohabiting. The majority have lived in the community for more than 30 years. The types of waste they regularly dispose of include biodegradable/organic waste, recyclable waste, and general waste, which are discarded weekly, while hazardous waste is disposed of monthly. Waste management practices in the community involve separating waste into categories such as wet waste, dry waste, recyclable waste, and hazardous waste. Community participation in waste management in Ban Rampeng, across decision-making, operations, benefits, and evaluation, is at the highest level. Community participation in waste management, including decision-making, operations, benefits, and evaluation, is rated at the highest level. A notable example of participation is the collective effort to refrain from burning waste in open areas to reduce air pollution. With regard to the waste management process and information dissemination, the community separates waste before selling it. Overall waste management, which covers organization, materials, and time management, is rated highly. The community also has access to basic waste management equipment, such as brooms, dustpans, and trash bags. In addition, information about waste management is primarily disseminated through loudspeakers.

Keywords: Waste, Waste management, Public participation

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศไทยทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคมเกษตรกรรมเปลี่ยนไปสู่สังคมอุตสาหกรรมมีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวของสังคมเมือง และการพัฒนาด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสาธารณสุข โภค สุขภาพและการศึกษา แต่ขณะเดียวกันการขยายตัวของชุมชนเมืองได้นำมาซึ่งปัญหาหลายประการ โดยปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ปัญหาขยะที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้สามารถรองรับกับปริมาณขยะที่เพิ่มสูงขึ้นได้ (สุรัสวดี จันทร์บุญนะ, 2566)

ปริมาณขยะในชุมชนที่เกิดขึ้นของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2563 พบว่า มีปริมาณขยะ ประมาณ 25.37 ล้านตัน หรือประมาณ 69,322 ตันต่อวัน (366 วัน) โดยมีสัดส่วนองค์ประกอบ ขยะประเภทพลาสติกประเภทใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single use plastic) เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการใช้บริการสั่งซื้อสินค้าและอาหารผ่านระบบออนไลน์เพิ่มมากขึ้น โดยหลังจากช่วงมาตรการล็อกดาวน์แล้ว พบว่าขยะในชุมชนที่เกิดขึ้นมีแนวโน้มเพิ่มมากกว่าช่วงมาตรการล็อกดาวน์ เนื่องจากประชาชนกลับมาใช้ชีวิตตามปกติมากขึ้น (สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคและควบคุมมลพิษที่ 12, 2565)

สถานการณ์ขยะ ในปี พ.ศ. 2565 พบว่า ประเทศไทยมีขยะเกิดขึ้น 25.70 ล้านตัน หรือ 70,411 ตัน/วัน เมื่อพิจารณาภาพรวมการจัดการขยะของประเทศมีปริมาณ 25.70 ล้านตัน พบว่า ถูกจัดการกันเองโดยบ้านเรือน และชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลหรือพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยยังไม่มีบริการเก็บขน และถูกคัดแยกเพื่อนำกลับไปใช้ประโยชน์จากบ้านเรือน และแหล่งกำเนิดโดยกระบวนการซาเล้ง และบ้านเรือนนำไปขายให้กับร้านรับซื้อของเก่าทำให้ขยะที่เหลือประมาณ 20.00 ล้านตัน รวมถึงถูกนำไปกำจัด ณ สถานที่กำจัดขยะเพื่อได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องเพียงประมาณ 9.80 ล้านตัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2565)

ปัจจุบันปัญหาขยะมูลฝอยเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาโลกร้อน ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดจากกิจกรรมต่าง ๆ ของทุกคนไม่เฉพาะคนใดคนหนึ่ง อาทิ ขยะที่เกิดจากการบริโภค การส่งเสริมท่องเที่ยว การเติบโตของธุรกิจไรต์เดออร์หรือบริการส่งอาหาร/สินค้า บริการ นโยบาย ส่งเสริมการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม ฯลฯ แม้ว่าขยะบรรจุภัณฑ์ที่ทำจากพลาสติก เช่น กล่องใส่อาหาร กล่องโฟม ถุงหูหิ้ว แก้วน้ำ หลอดดูดน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นขยะประเภทใช้ครั้งเดียวที่สามารถนำมารีไซเคิลได้จะมีแนวโน้มลดลงในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด 19 แต่สัดส่วนของขยะที่กำจัดไม่ถูกต้องกลับมีจำนวนเพิ่มขึ้น ด้านการจัดการขยะหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีมาตรการกำจัดขยะมูลฝอย แต่กลับพบว่ากระบวนการในการจัดการขยะส่วนใหญ่ยังไม่ถูกวิธี รวมทั้งขั้นตอนและวิธีการกำจัดขยะยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนด การแก้ปัญหาขยะที่ต้นทางและการกำจัดขยะของภาครัฐและเอกชนที่ไม่ถูกต้อง ส่งผลให้เกิดการสะสมของขยะมูลฝอย ขยะสารเคมีที่เป็นอันตราย ขยะพลาสติก ทั้งถุงหูหิ้ว ขวดน้ำ แก้วพลาสติก กล่องโฟม เศษอาหาร และอื่น ๆ กระจายอยู่ในพื้นที่บ่อขยะ พื้นที่ฝังกลบ พื้นที่ที่มีการนำขยะทิ้งกองรวมกัน รวมทั้งแม่น้ำ ลำคลอง ชายหาด พื้นที่ทะเล พื้นที่ป่าไม้ ชุมชน และพื้นที่เมือง และการลักลอบปล่อยของเสียหรือกากอุตสาหกรรมของโรงงานอุตสาหกรรม

ส่งผลให้เกิดมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชนอีกด้วย โดยสาเหตุของปัญหามลพิษจากกองขยะที่เพิ่มขึ้นมาจาก 4 สาเหตุหลัก คือ (ก) วิธีการในการกำจัดขยะที่ยังไม่ถูกวิธีและไม่ถูกสุขอนามัย ตามมาตรฐาน (ข) เนื้อหา กฎหมายที่ล่าช้า และไม่มีการแก้ไขให้รองรับกับการแก้ปัญหาขยะมูลฝอยในปัจจุบัน (ค) นโยบายที่ไม่ชัดเจนหรือมุ่งเน้นการส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมมากเกินไป และ (ง) งบประมาณในการกำจัดขยะมูลฝอยไม่เพียงพอ (นุชประภา โหมข์ศาสตร์, 2565)

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญกับปัญหาขยะที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชนในปัจจุบัน จึงกำหนดให้ประเด็นปัญหาขยะเป็นวาระแห่งชาติ และได้วางระบบการบริหารจัดการขยะอย่างยั่งยืนในอนาคต ผ่านการดำเนินการจัดทำแผนแม่บท ฉบับที่ 2 โดยเป็นแผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะของประเทศ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2565 – 2570) เพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการขับเคลื่อนการแก้ไขภาวะมลพิษจากขยะที่มีผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม ความเดือดร้อน และสุขภาพอนามัยของประชาชนอย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงสภาพปัญหาและบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ นโยบายรัฐบาลพันธกรณีระหว่างประเทศ การควบคุมป้องกันการเกิดของเสียจากต่างประเทศ (Trans-boundary movement of wastes and recyclables) โดยใช้หลักการจัดการสมัยใหม่ ตามหลักสากลที่นานาอารยประเทศใช้บริหารจัดการขยะให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุด ได้แก่ แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ-เศรษฐกิจหมุนเวียน-เศรษฐกิจสีเขียว (BCG Model) หลักการ 3R (Reduce, Reuse, Recycle) การมีส่วนร่วมของภาครัฐ และภาคเอกชนในการจัดการขยะ (Public Private Partnership) (กรมควบคุมมลพิษ, 2566)

บ้านร่ำเปิง ตำบลชีเหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนที่มีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีการอาศัยของประชากรที่หลากหลาย ปัจจุบันเกิดการขยายตัวของประชากร และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และสังคมในพื้นที่ชุมชนมีการขยายพื้นที่ป่าชุมชนให้กลายเป็นพื้นที่อยู่อาศัย และพื้นที่ธุรกิจของผู้คนจากต่างถิ่น จึงเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมเข้าสู่สังคมเมือง ทำให้เกิดปัญหาขยะ และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ ปัจจุบันได้มีประชากรแฝงเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรในปริมาณที่มากยิ่งขึ้น ซึ่งเกินกำลังการจัดการของชุมชนในพื้นที่ต่อการแก้ไขปัญหาปริมาณขยะ นอกจากนี้บางครั้งเรือยนต์ยังมีการเผาเศษไม้ใบหญ้าซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดปัญหาฝุ่น PM 2.5 ตามมา จากการสังเกตการณ์ปริมาณขยะที่มีอยู่ในชุมชนในภาพรวมจะเป็นเศษไม้ใบหญ้ามากที่สุด ในขณะที่บางครั้งเรือยนต์จะนำเศษไม้ใบหญ้าไปเผาพร้อมกับขยะทั่วไปประเภทอื่น เช่น ขยะถุงพลาสติก เป็นต้น ถึงแม้ชุมชนจะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดสร้างธนาคารขยะชุมชน แต่ก็ยังประสบปัญหาการทิ้งขยะเรี่ยราด บริเวณทางสัญจรจากคนต่างถิ่น ทำให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่สวยงาม

เหตุผลดังกล่าว คณะผู้จัดทำได้ให้ความสำคัญต่อสภาพปัญหาขยะที่เกิดขึ้นในพื้นที่ หมู่ 6 บ้านรำเปิง ตำบลชีเหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมาจากการเจริญเติบโตของเมืองเชียงใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่ จากปรากฏการณ์ปัจจุบันจึงเป็นที่น่าสนใจว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการจัดการขยะ และแนวทางการจัดการขยะของชุมชนเป็นอย่างไร เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อการจัดการขยะของหมู่ 6 บ้านรำเปิง ตำบลชีเหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะในพื้นที่หมู่บ้านรำเปิง ตำบลชีเหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการจัดการขยะและการรับรู้ข่าวสารของชุมชนในพื้นที่หมู่บ้านรำเปิง ตำบลชีเหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้กำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะ กระบวนการจัดการขยะ และการรับรู้ข่าวสาร ในหมู่บ้านรำเปิง หมู่ 6 ตำบลชีเหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ แม้ว่าจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม แต่เนื่องจากลักษณะทางกายภาพของผู้คนที่อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุไม่เอื้อต่อการทำแบบสอบถามด้วยตนเอง ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงใช้วิธีการอ่านข้อความจากแบบสอบถามให้กับผู้สูงอายุ รวมถึงการอธิบายขยายความข้อความเพื่อให้ได้คำตอบที่ถูกต้องที่สุดโดยมีการนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์และสรุปผลออกมาในเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ จำนวนครัวเรือนหมู่ 6 บ้านรำเปิง ทั้งหมด 438 ครัวเรือน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ได้มาจากการสุ่มโดยใช้สูตร ทาโร ยามาเน่ ซึ่งกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จำนวน 283 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและคำตอบที่เป็นจริง รวมถึงมีการครอบคลุมประเด็นอย่างสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการศึกษา และรวบรวมข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะ

ตอนที่ 3 กระบวนการจัดการขยะและการรับรู้ข่าวสารของชุมชน

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม มารวบรวมข้อมูลคำตอบเชิงปริมาณอย่างครบถ้วน แล้วนำไปวิเคราะห์หาค่าแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรม SPSS ทางสถิติ

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะ หมู่ 6 บ้านรำเปิง ตำบลชีเหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่” สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

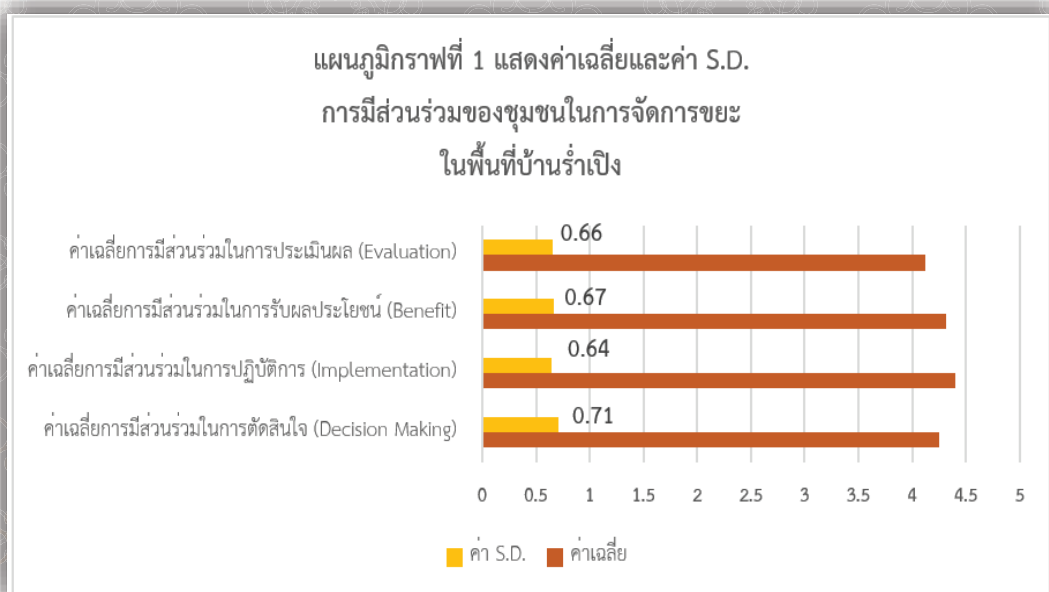
1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 60.42 ช่วงอายุระหว่าง 60 ปีขึ้นไป ระดับการศึกษาประถมศึกษา ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท สถานภาพครอบครัวแบบสมรส/อยู่ด้วยกัน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 30 ปี ประเภทขยะที่ทิ้งประจำ แบ่งเป็นขยะย่อยสลายได้/ขยะอินทรีย์ ทิ้งขยะรีไซเคิลและขยะทั่วไป สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ส่วนขยะอันตรายทิ้งเดือนละ 1 ครั้ง โดยมีวิธีการจัดการขยะ ด้วยการแยกขยะประเภทต่าง ๆ เช่น ขยะเปียก ขยะแห้ง ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย

2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะในพื้นที่หมู่บ้านรำเปิง ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 โดยเข้าร่วมการประชุมประชาคม เพื่อเสนอปัญหาและความต้องการจัดการขยะของชุมชน คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 ด้านการมีส่วนร่วมในด้านการปฏิบัติการ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 โดยมีส่วนในการไม่เผาขยะในพื้นที่โล่งเพื่อลดปัญหามลพิษทางอากาศ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 ด้านการมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 โดยประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากโครงการหรือกิจกรรมด้านการจัดการขยะ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 และด้านการมีส่วนร่วมในด้านการประเมินผล ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 โดยมีการร่วมปรึกษากับคณะกรรมการชุมชน

หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อติดตามผลการดำเนินงานตามโครงการจัดการขยะเมื่อแล้วเสร็จ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21

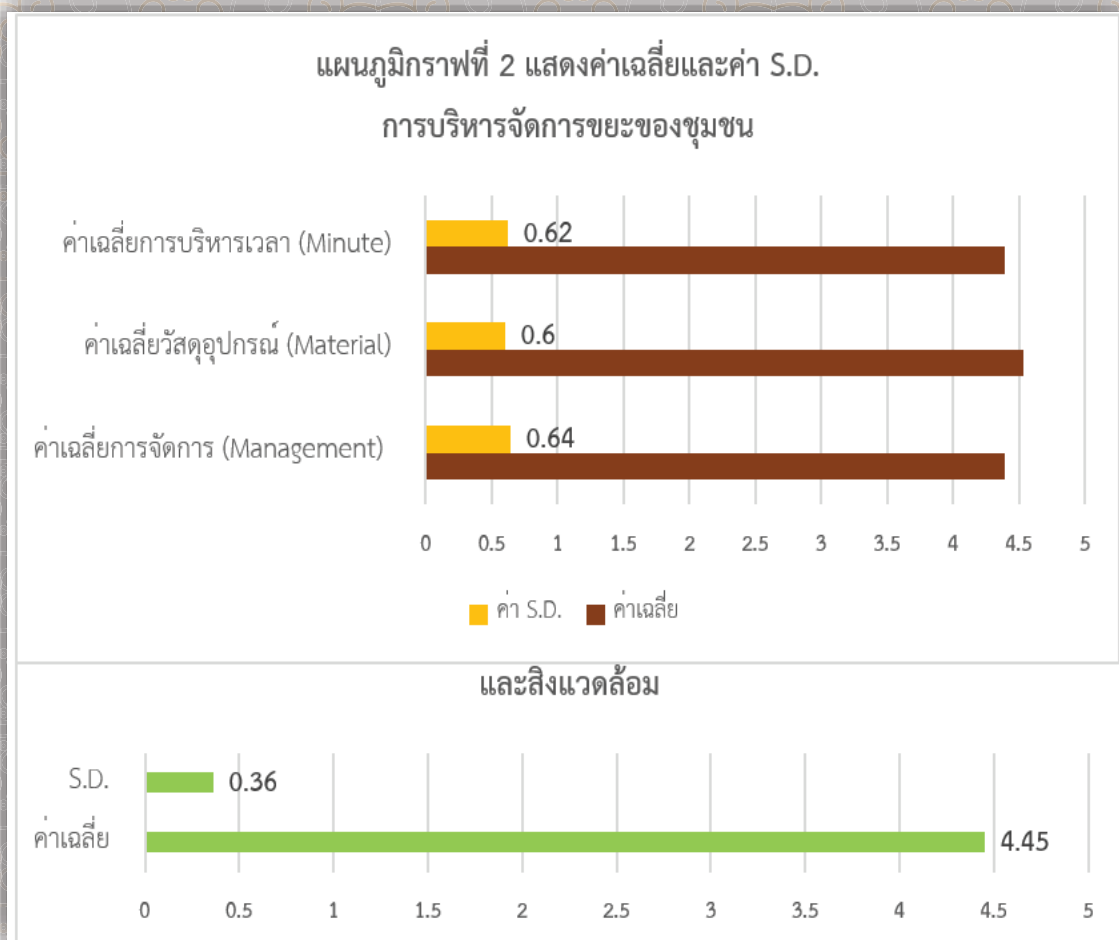

ภาพที่ 1 แสดงธนาคารขยะของชุมชนบ้านรำเปิง ภาพที่ 2 แสดงจุดทิ้งขยะอันตรายของชุมชนบ้านรำเปิง

3) กระบวนการจัดการขยะและการรับรู้ข่าวสารของชุมชนในพื้นที่บ้านรำเปิง พบว่า การจัดการขยะชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีการคัดแยกประเภทขยะก่อนนำไปขาย อาทิ กระดาษ/หนังสือ ลังกระดาษ เศษผ้า กล่องนม ถูพลาสติก ขวดพลาสติก พลาสติกอื่น ๆ ผลิตภัณฑ์ยาง ขวดแก้ว กระจบอง อะลูมิเนียม/สังกะสี การบริหารจัดการขยะของชุมชน ด้านการจัดการภาพรวมอยู่ในมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.39 โดยการบริหารจัดการขยะที่มีอยู่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50

ด้านวัสดุอุปกรณ์ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 โดยมีอุปกรณ์จัดการขยะเบื้องต้น (ไม้กวาด ที่โกยขยะ ถุงดำ) คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 ด้านการบริหารเวลา ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.39 โดยมีการกำหนดช่วงเวลาในการจัดเก็บขยะในชุมชนอย่างเหมาะสม คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57

4) การรับรู้ข่าวสารการจัดการขยะของชุมชน ด้านการเปิดรับและรับรู้ข่าวสารจากการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการจัดการขยะของชุมชน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เลือกเปิดรับและรับรู้ข่าวสารจากเสียงตามสาย โดยมีวัตถุประสงค์หลักการเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการขยะของชุมชน เพื่อศึกษาหาข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 63.25 มีความถี่ในการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร 1 – 2 วัน ต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 83.04 ใช้ระยะเวลาในการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 นาทีต่อวัน และมีความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดแยกขยะและนำไปกำจัดอย่างถูกวิธีสามารถนำไปแปรรูปเป็นสิ่งใหม่ ช่วยลดปริมาณขยะให้น้อยลงได้และ

การขอความร่วมมือในการไม่เผาขยะ และขอให้เกษตรกร “งดเผา” เศษวัสดุเกษตร นับเป็นวิธีช่วยลดหมอกควัน
ฝุ่นละอองในอากาศได้อยู่ในระดับเข้าใจมากที่สุด

สรุปและอภิปรายผล

1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะในพื้นที่หมู่บ้านรำเปิง ชาวบ้านมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติการสูงสุดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการไม่เผาขยะในพื้นที่โล่งเพื่อลดปัญหามลพิษทางอากาศ รวมถึงการไม่ทิ้งขยะลงแม่น้ำ ริมนถนน หรือพื้นที่สาธารณะ ซึ่งสะท้อนความตระหนักและสร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรสาธารณะร่วมกันของคนในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของ อรทัย ก๊กผล และปรัชญา ชิพเจริญรัตน์ (2547, อ้างถึงใน ธนจิรา พวงผกา, 2559) กล่าวว่า ในการทำงานเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงเงื่อนไขหรือหลักการที่สำคัญ 3 ประการ คือ ความเต็มใจและความตั้งใจที่จะเข้าร่วม ความเสมอภาค และความเสรีภาพ ดังจะเห็นได้จากชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะโดยมีการปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จ แสดงถึงความตระหนักและจิตสำนึก ส่งผลให้มีการจัดการขยะที่ดีตามหลักการของการมีส่วนร่วมต้องเกิดจากความเต็มใจอย่างเสมอภาค ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชยันทร ตรีภตรง (2562) เรื่องการจัดการขยะมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิดของเทศบาลตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมครัวเรือนมีจิตสำนึกในการจัดการมูลฝอย เช่น การเก็บรวบรวมมูลฝอยไว้ตามจุดที่เทศบาลกำหนด รวมทั้งวิธีการจัดการขยะมูลฝอย ตามหลัก 7Rs แสดงถึงการมีจิตสำนึกในการจัดการขยะในระดับครัวเรือน เช่นเดียวกับงานวิจัยของทรงศักดิ์ วลัยใจ (2564) เรื่องกระบวนการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชนมีส่วนร่วมเทศบาลตำบลเวียงพร้าว อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีการคัดแยกขยะภายในครัวเรือน และพฤติกรรมการกำจัดขยะภายในครัวเรือนจะกำจัดขยะโดยมัดใส่ถุงดำทิ้งลงถังขยะ การคัดแยกขยะพลาสติกออกและนำไปจำหน่าย นำขยะเปียกไปทำปุ๋ยหมักและนำขยะไปฝังกลบกระบวนการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินการ 7 กลยุทธ์และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ และ

เทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ในการจัดการขยะมูลฝอยแต่ละประเภทโดยใช้หลัก 3Rs (Reduce, Reuse, Recycle) โดยบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น แสดงถึงการได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการของประชาชนในชุมชน

2) กระบวนการจัดการขยะและการรับรู้ข่าวสารของชุมชนในพื้นที่บ้านไร่เปิง ประชากรในชุมชนมีกระบวนการจัดขยะทั่วไปประเภทต่าง ๆ โดยการแยกขยะแต่ละประเภทแล้วนำไปขาย และขยะอินทรีย์จะนำไปทำปุ๋ย ซึ่งการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ จะเลือกเปิดรับและรับรู้ข่าวสารจากเสียงตามสาย ซึ่งเป็นช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างกันชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการแจ้งข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะของชุมชน ซึ่งเห็นได้จากชุมชนมีการจัดการขยะแต่ละประเภทโดยการแยกขยะก่อนเสมอและมีการกำจัดขยะอินทรีย์ด้วยการแปรสภาพใหม่เป็นปุ๋ย สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพของ ธงชัย ทองทวี (2553, อ้างถึงใน อมร อภิสิทธิ์อมร, 2561) กล่าวว่า รูปแบบของการวางแผนจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด คือ การลดปริมาณขยะมูลฝอยที่จะต้องนำไปกำจัดด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้น้อยที่สุดและนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ซ้ำหรือแปรสภาพ เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ (Reuse & Recycle) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศดานนท์ วัตตธรรม และคณะ (2566) เรื่องการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนในเขตเทศบาลเมือง เขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา แสดงให้เห็นว่าระดับการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีการนำวัสดุหมุนเวียนกลับมาใช้ซ้ำ ประชาชนเกิดการรับรู้เกี่ยวกับการลดปริมาณขยะที่ทางเทศบาลได้ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่รับรู้ข่าวสารผ่านเสียงตามสายเป็นหลัก เช่นเดียวกับงานวิจัยของ นฤมล ด้านตระกูล (2560) เรื่องพฤติกรรมจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลชนงพระ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา แสดงให้เห็นว่าการนำกลับมาใช้ใหม่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเป็นอันดับแรก โดยมีการเลือกใช้สินค้าที่ต้องส่งภาชนะบรรจุคืนแก่ผู้ผลิต เช่น ขวดน้ำดื่ม ขวดน้ำอัดลม และเป็นขยะประเภทขวดพลาสติกหรือขวดแก้ว จะนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่และมักจะใช้วัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้อีก แสดงถึงการลดขยะมูลฝอยจากการนำกลับมาใช้ใหม่ของประชาชนในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. ผลจากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชากรของชุมชนในการจัดการขยะ พบว่า ในภาพรวมประชากรในชุมชนล้วนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะด้านต่าง ๆ ดังนี้ การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นควรส่งเสริมพื้นฐานการมีส่วนร่วมนี้ให้มีความยั่งยืนต่อไป

2. ผลจากการศึกษากระบวนการจัดการขยะ พบว่า ในภาพรวมชุมชนมีกระบวนการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพอยู่แล้ว แต่ยังสามารถพัฒนาให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้นได้ จึงควรที่จะส่งเสริมการสร้างความตระหนักเกี่ยวกับความสำคัญของกระบวนการจัดการขยะ

3. ผลจากการศึกษาการรับรู้ข่าวสารการจัดการขยะของชุมชน พบว่า ประชากรในชุมชนยังเปิดรับข่าวสารด้านการจัดการขยะผ่านทางเสียงตามสายเป็นส่วนใหญ่ ยังไม่ค่อยเปิดรับผ่านช่องทางอื่น ๆ ดังนั้นจึงควรสร้างแรงจูงใจ แนะนำและให้ความรู้กับผู้คนในชุมชนเกี่ยวกับช่องทางการรับข่าวสารช่องทางอื่น ๆ เพื่อให้รับรู้ข่าวสารได้หลากหลายช่องทางและไม่พลาดที่จะได้รับข่าวสาร

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ผลการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชากรในชุมชนในการจัดการขยะและการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ในบ้านร่ำเปิง ตำบลชี่เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาในเชิงคุณภาพเพิ่มเติมในประเด็นที่ไม่มีในแบบสอบถามให้ครอบคลุมและนำไปสู่งานวิจัยที่ดีขึ้นไป

2. ควรทำการศึกษากระบวนการจัดการขยะรูปแบบอื่น ๆ ที่มีความน่าสนใจและมีความสอดคล้องกับยุคปัจจุบันเพิ่มเติม เพื่อสามารถกำหนดกรอบการพัฒนาอย่างเหมาะสมและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

3. ควรมีการศึกษาแรงจูงใจของประชาชนในชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของชุมชนว่ามีแรงจูงใจในการร่วมมือกันของคนในชุมชนคืออะไร เพราะเหตุใดคนในชุมชนจึงให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะที่มีอยู่ในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2565). รายงานสถานการณ์สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปีพ.ศ. 2565.

สืบค้นจาก <https://www.pcd.go.th/publication/29509>

กรมควบคุมมลพิษ. (2566). แผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะของประเทศ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2565 - 2570).

สืบค้นจาก <https://www.pcd.go.th/publication/28745>

ชยันทร ตรีกรตรง. (2562). การจัดการขยะมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิดของเทศบาล ตำบลท่าศาลา อำเภอเมืองจังหวัดลพบุรี. สืบค้นจาก <https://is.rajapark.ac.th/assets/uploads/2017091409072626.%>

ทรงศักดิ์ วลัยใจ. (2564). กระบวนการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชนมีส่วนร่วม เทศบาลตำบลเวียงพร้าว อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ธนจิรา พวงผกา. (2559). ปัจจัยที่มีผลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีของเทศบาลตำบลบางเคื่อ อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- นฤมล ด้านตระกูล. (2560). พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในองค์การบริหารส่วน ตำบลขงพระ อำเภอบางบาล จังหวัดนครราชสีมา. (วิทยานิพนธ์). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา
- นุชประภา โมกษ์ศาสตร์. (2565). ปัญหามลพิษจากขยะมูลฝอยและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย. สืบค้นจาก <https://think.moveforwardparty.org/article/environment-andresources/2922/>
- ศदानนท์ วัตตธรรม, ณัฐพงศ์ เกตุจันทร์, พีระพงษ์ แก่นแก้ว, ชัยรัตน์ แก่นเพชร, สุริษา เสียงเสนาะ, และ มณีรัตน์ พิรุณไพศาล. (2566). การจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนในเขตเทศบาลเมือง เขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา*, 5(2), 1-32.
- สุรัสวดี จันทร์บุญนะ. (2566). การจัดการขยะมูลฝอยของประเทศไทย. สืบค้นจาก <https://dl.parliament.go.th/handle/20.50.13072/618823>
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคและควบคุมมลพิษที่ 12. (2565). รายงานวิจัยเรื่องการศึกษาองค์ประกอบ ขยะมูลฝอย ณ สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565. อุบลราชธานี: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- อมร อภิสวัสดิ์อมร. (2561). พฤติกรรมและการรับรู้ของประชาชนในการจัดการขยะครัวเรือน กรณีศึกษา คอนโดมิเนียมในเขตกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- Yamane, T. (1976). *Statistics : An Introductory Analysis*. (3rd Edition). New York: Harper & Row.

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๒๐๒ ถนนช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

email : culture@cmru.ac.th

www.culture.cmru.ac.th